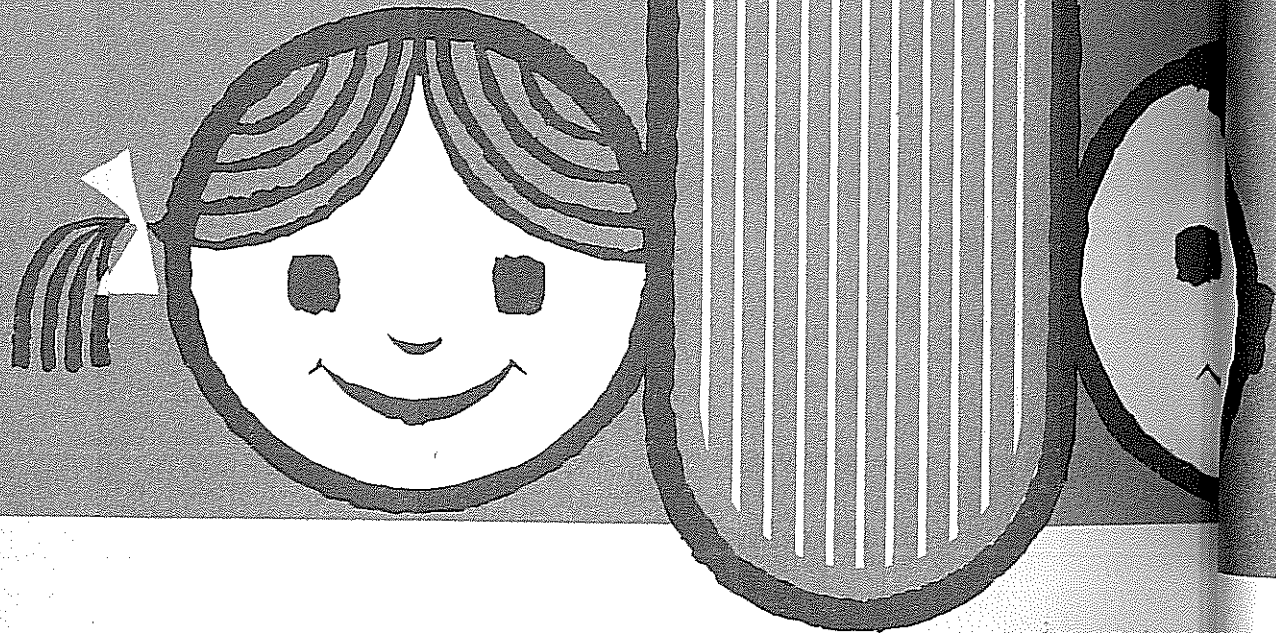

ספריה
הסכללה לחינוך
ע"ש דוד ילין
ירושלים

ספרות

ילדים וזוג

פחג-פחג

שושית
ד"ר ב (כ"ב)

2 אוקט' 1979

ספריה
הסכללה לחינוך
ע"ש דוד ילין
ירושלים

בהוצאת משרד החינוך והתרבות, המדור לספרות ילדים, ירושלים, דוד המלך 18.

כסלו תש"ם — נובמבר 1979

רחל ינאית בן-צבי ז"ל

1886 — 1979

בזכותה קראו, קוראים ויקראו, עשרות, מאות ואולי אלפים מילדי ישראל.
רחל ייסדה את "הקרן", שקדה על טיפוחה ופיתוחה, גייסה משאבים,
שבעורתם הוקמו מאות ספריות בבתי ספר.
רחל הניחה את היסוד למפעלנו ועליו נבנה בניין איתן ורב תפארת.
על אבדן אישיות זו אבלה הנהלת ה"קרן".
רוח ההתנדבות ומסירותה ילוונו בעבודתנו בעתיד.

קרן בית הנשיא משרד החינוך והתרבות עיריית ירושלים — המחלקה לחינוך
המרכז לספרות ילדים

המערכת: גרשון ברגסון (עורך), ד"ר אוריאל אופק (יועץ מדעי), חוה ויזל,
ד"ר אסתר טרסי, רחל פרג

כל הזכויות שמורות

בהוצאת משרד החינוך והתרבות, המדור לספרות ילדים, ירושלים, דוד המלך 18.

ISSN 0334 — 276 X

בסיוע הקרן לזכרה של ליבי ברקסון ארה"ב

דפוס רפאל חיים הכהן בע"מ, ירושלים

למען תהיה ילדותם של אזרחי העתיד מלאה חוויות עמוקות מספרים טובים.
ילדותם, ולא יאוחר מזה.

באחד הסימפוזיונים של "הקרן" נערך דיון על שירו של אלתרמן "בני עלייה שניה".

השיחה התקיימה באחד מבתי-ספר בבאר-שבע. נכחו בה כתות ו' מבתי-ספר שונים ונסבה על הבית החוזר שבשיר "איזה מין בני אדם משונים". לאחר השיחה נתן המנחה, מנהל ביה"ס המארח, את רשות הדיבור לאורחת הנכבדה רחל, אשת הנשיא, והסביר לילדים, שהיא היא אחת הגיבורות של השיר, בת לעלייה השנייה. בחיך כמעט מבוקש, שלא כרגיל, קמה רחל ואמרה: "אינני מסכימה עם המשורר... אני אפילו קצת נעלבת. האמנם היינו כל כך משונים? כן, היינו קצת מוזרים בעיני האחרים... כן, הלכתי יחפה, ישנתי על המחצלת... אבל מדוע זה מצחיק בעיני אלתרמן?..." ואז קרה דבר נחמד: מקהל התלמידים בשורות האחרונות נשמע קול דקיק של ילדה בת 11, המנסה בשפתה היא להגדיר את ההומור המלבב של אותו שיר. "רחל", אמרה באומץ של תמימות, "את לא הבנת אותו, את אלתרמן, הוא חשב זה בצחוק".

באשקלון, ברחוב הנשיא / הנשיא השני / יש הרבה ארזים, שתולים בימינו, ומעט שקמים, עתיקי יומין. שקמה אחת קשישה, נבוכה, רחבה, משתרעת על פני כל החצר, מציפה את המדרכה בשפע פירות בעונת ההבשלה והיא, השקמה רואה הרבה אנשים צעירים, מורי הסביבה וגננות, ומדריכי נוער, הבאים למרכזיה הפדגוגית, לספרייה, כדי לקבל ספר, תמונה, מפה, תקליט. זהו "בית עלי" שהוקם לזכרו של עלי בן-צבי ע"י אמו. וממול, מעבר לכביש החוה החקלאית, אף היא פרי יוזמתה ועמלה של רחל ז"ל, שבה עובדים ולומדים תלמידי בתי-הספר באשקלון טבע וחקר-לאות. יום אחד בשבוע אי אפשר היה שלא לחשוב עליה בבואך לחצר החווה היפהפיה, השוקקת שתילים-וילזים, שתילי אדם.

לאחר שיחה עם ילדים על ספר, באחד היישובים, שה"קרן" שלחה אליו חומר לקריאה, ישבנו סביב שולחנות ערוכים יפה במסיבה. על כל שולחן היה אגרטל עם פרחים והאגרטל הגדול ביותר — על שולחן הנשיאות, מול אורחת הכבוד, אשת הנשיא, רחל. רגע חגיגי. לפתע הציצה רחל לאגרטל שעל שולחנה, נוכחה לדעת, שאין בו מים. הפסיקה איפוא את המסיבה, עברה ליד כל השולחנות, גילתה את היובש בכל האגרטלים, חיפשה ומצאה ברו, והתחילה למלא את הכלים במים. רק

לזכרה של רחל ינאית בן-צבי

צורר זכרונות

מאת אסתר טרסי-גיא

איך נוסדה הקרן?

"...משנבחר יצחק לנשיא — סיפרה לנו — הלכנו אצל המשורר למדן, להוועץ אתו, איך לשאת במעמד הרם, באיזה תוכן למלא את בית הנשיא. כבר אז צצו התכניות הראשונות של עבודות מדע ומחקר, של בית שבטי ישראל, של הפצת ספרי קריאה לילדים. מדי פעם מגיעות לידי תרומות מנדבנים שונים עם בקשה לייסד בית-חולים, לבנות בית-כנסת, כלומר בצרוף מטרות מוגדרות; אבל כשבאות תרומות שאינן מותנות במטרה מסויימת, ושהן ע"פ רוב מלוות במלים: "עשי כטוב בעיניך בתרור מתי"... החלטתי תרומות אלו להפוך לקרן רכישת ספרים לילדים".

"קרן בית הנשיא — ספרים לילדי ישראל" מומנה, איפוא, בראשיתה על-ידי מקורות שונים, ומאוחר יותר הוזמנו לשיתוף פעולה משרד החינוך, מרכז התרבות של ההסתדרות, ועיריית ירושלים. משימתו של המוסד החדש היה לרכוש ספרי קריאה לילדים — מאה, מאה וחמישים ספרים ראשונים — ולשלחם כגרעין לספריה העתידה לקום בכל בי"ס חדש או מועדון נוער, המרוחקים ממרכזי תרבות.

המפעל התפתח במהירות. מתנדבת מטעם הקרן היתה מלווה את הספרים, מבקרת במוסד, משוחחת עם המחנכים, ומזרזת פעילות להגברת הקריאה החופשית. לאחר פעולה ראשונית זו יזמה רחל ז"ל את עריכת הסימפוזיונים, שבהם ילדים בני גיל שווה היו מוזמנים לירושלים, ל"צריף" של בית הנשיא, כדי לשוחח על ספר מסויים, שנשלח לביה"ס לאחר בחירה קפדנית.

אחר כך עלתה המחשבה לקשור קשרים עם ילדי הגולה, יודעי עברית במסגרת הפעולה "מילד לילד": ולבסוף נפלה ההחלטה להוציא כתבי-עת על "ספרות ילדים ונוער", שימשש מחנכים, הורים וספרנים. אחד המדורים הקטנים בכתבת זה, המדור "חוויות הקריאה" נותן ביטוי נאות למשאלתה ולפעולתה של רחל ז"ל,

כשבִּעֶזְרַת אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם הוֹשְׁקוּ הַפְּרָחִים, הַתְּחַדְשָׁה הַמְּסִיבָה שֶׁאוֹיֵרֶתָּה נִפְגְּמָה ע"י "שְׁעוֹרִיָּה" קִטְנָה, זֶה שְׁעוֹרִיָּה "בְּחֻצֵי כוֹס" בְּלִי מַיִם. מִדּוּעַ לֹא וִיתֵרָה לְטוֹבַת הָאוֹיֵרָה? — הַמַּחְנֶכֶת שְׁבָה / חוֹסֵר אַחֲרֵי־יָוֵט שֶׁל הַמַּאֲרָגִים / הָאֲגוֹנוֹם שְׁבָה / פְּרָחִים בְּלִי מַיִם! / הָעֵבְרִיָּה שְׁבָה / פְּרָחִי מוֹלַדֵּת! / הַתְּנַגְדוֹ נִמְרָצוֹת לְמַעֲשֵׂה הַהִזְ-נַחַה הַלְאִי־חִינוּכִי, וְהִיא הַעֲדִיפָה לְתַקֵּן מִיַּד אֶת הַלִּיקוּי וְלֹא לְהִירְתֵּעַ מִפְּנֵי עֵתוּי הַמַּצְעֵר.

רַחֵל הִיֵּתָה שְׁיִיכַת לְאוֹתוֹ סוּג נָדִיר שֶׁל אֲנָשִׁים, צִיּוֹנִים, שֶׁהַפְּעוּלָה לְמַעַן הַצִּיּוֹנוֹת הִיֵּתָה עֵיקַר חִיֵּיהֶם, וְשְׁחִיֵּיהֶם הָאִשִּׁיִּים הָיוּ, תּוֹסַפַּת לְעֵיקַר. נוֹלְדוּ, כְּבִיכּוֹל עִם הַתְּחוּשָׁה הַמוֹחַלְטָה, שְׁחִיֵּיהֶם נִיתְּנוּ לָהֶם כְּאִלוֹ בְּתַנְאִי, שְׁכַל רֵגַע מֵרֵגְעֵי הַזְּמַן צָרִיךְ לְנַצַּל לְפַעּוּלָה לְמַעַן הַתְּחִיִּיה. וְהַעִירֻנוֹת הַזֹּאת לְצָרְכֵי הַכֹּלֵל הַלְאִוְמִיִּים, הַחֶבֶר-רְתִיִּים, הַתְּרַבּוּתִיִּים רִיכְזָה אֶת הַקֶּשֶׁב הַמִּירְבִּי לְצוּיֵי הַשְּׁעָה הַלְאִוְמִיִּים; לְעֵלְיָהּ, לְהַעֲפֵלָה, לְהַגְנָה, לְמַדִּינָה שְׁנוּלְדָה, לְחִינוּךְ חֻקְלָאִי, לְחִינוּךְ לְעַבּוּדָה, לְחִינוּךְ לְתַרְבּוּת. תּוֹדַעַת הַתְּפַקִּיד, שֶׁהַתְּקוּפָה מְטִילָה עַל אֲנָשִׁים אֵלֶּה מְלוּוָה בְּהַרְגָשָׁה, שְׁמִילוּי תְּפַקִּיד זֶה הוּא דְבַר מוֹבֵן מֵאִלּוּ. ("לֹא הֵיִינוּ אֲנָשִׁים מְשׁוֹנִים"...) הַגְּשַׁמַּת הַחֲלוּמֹת וְהָאִדִּי-אֵלִים בְּמֵאָה הַמוֹפְלָאָה שְׁלֵנוּ, וְשִׁמַּחַת הַהַגְּשַׁמָּה, אֲצֵל אֲנָשִׁים אֵלֶּה, כְּמוֹהָ כְּשִׁמַּחַת יַחִיד בְּחִיּוֹ הַפְּרָטִיִּים; אוֹלֵי אֲפֶשֶׁר לֹמַר בְּלֹא הַגְּזַמָּה; אֲדַרְבָּה, שְׁמַחָה זֶה עוֹלָה עַל הַסִּיּוּק שֶׁל הַיִּשְׁגִּים בְּחִי הַפְּרָט.

עֲכָשִׁי נֹזְכַרְתָּ אֲנִי בְּעַצֵּב, שְׁבִישִׁיבָה שֶׁל הַנְּהַלַּת הַקֶּרֶן הָאֲחֵרוֹנָה, הַעֲלָתָה רַעִיּוֹן חֹדֶשׁ, וְאֵלֶּה הֵיוּ דְבָרֵיהָ בְּעֶרְךְ: "...אֲנִי דוֹאֲגִים לְסַפֵּר בְּשִׁבִיל יִלְדִים, הַכֹּלּוּלִים בְּמִסְגְּרוֹת חִינוּכִיּוֹת, בְּבִתֵּי סֵפֶר, וּבִינְתִיִּים נִפְלְטִים מִמוֹסְדוֹת אֵלֶּה יִלְדִים וְנוֹעַר וְהוֹפְכִים לִילְדֵי רַחוּב. נִתְחַיֵּל לְחַשׁוֹב, אִיךְ לְהַגִּיעַ עִם הַסְּפָרִים אֵלֵיהֶם, אִיךְ לְהַחֲדִיר אֶת הַסֵּפֶר לְחַיֵּיהֶם, אוֹלֵי דֶרֶךְ מְדַרְיִכֵיהֶם..."

זֶה הִיֵּתָה הַיִּשִּׁיבָה הָאֲחֵרוֹנָה. מְבִטָה הָאֲחֵרוֹן לְרַחוּב הַיִּשְׂרָאֵלִי, שְׁמַתְרִבִּים בּוֹ בְּנֵי-נוֹעַר, שְׁנִתְפַּסִּים לְדַבֵּר עֵבְרָה, לְרוּחַ קֵל, לְבִידוֹר זוֹל, לְהַתְּפַרְעוֹת.

"מָה קָרָה לָנוּ, מָה קָרָה לָנוּ... שְׁכָה יִרְדְּנוּ". — מְלַמְלָה כְּאִילוֹ לְעַצְמָה. בְּסִיכּוֹם הַדִּיּוֹן הוֹחֵלֵט לְהַקְדִּישׁ אֶת הַכֶּנֶס הַשְּׁנַתִּי שֶׁל מַחְנֵכִים וְסַפְרָנִים לְנוֹשֵׂא הַנִּיכּוֹר וְהַשֵּׁר-טוֹטוֹת שֶׁל יִלְדִים וְנוֹעַר כְּפִי שְׁמַשְׁתַּקֵּף בְּסַפְרוֹתָנוּ לִילְדִים. רַחֵל יִשְׁבָה רֹאשׁ בְּכֶנֶס זֶה שְׁנִתְקִיִּים בְּאֶחָד בְּיוֹלֵי 1979.

בְּחֻלְקַת אֲדָמָה עֲגוּלָה, מוֹרִיקָה בְּדֶשָׁא מְטוּפָה, מוֹקֶפֶת אוֹרָנִים וּבְרוּשִׁים, אוֹרֵן אוֹרֵן וּבְרוּשׁ, בְּרוּשִׁים מְסַפֵּר וְאוֹרֵן, בְּרִיחּוֹק מָה זֶה מְזָה, כְּדֵי שֶׁאֲפֶשֶׁר יִהְיֶה לְרֹאוֹת בִּינוֹתֶם אֶת הַשְּׁמַיִם, שְׁמֵי יְרוּשָׁלַיִם — בְּמַרְכָּזָה שֶׁל הַחֻלְקָה, שְׁנֵי קְבָרִים: שֶׁל יִצְחָק בֶּן-רַצְבִּי, הַנְּשִׂאָה הַשְּׁנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְשֶׁל רַעִיֵיתוֹ רַחֵל יִנְאִיָּה, עֵדִיין אֵין מְצַבָּה עַל קְבֵרָה. אֲבֵל מִפְּעֻלִים רַבִּים, גְּדוּלִים כְּקִטְנִים שְׁיִסְדָּה, בְּתַקּוּפַת חִיָּה הִרִי הֵם מְצַבּוֹת שׁוֹר-קָקִי חִיִּים, שֶׁהַקִּימָה לְעַצְמָה בְּטֶרֶם תּוֹקֵם הַמְּצַבָּה עַל הַקְּבֵר — הָאֲחֵרוֹנָה, הַדּוּמְמָה.

בְּמַחֲצֵתָה שֶׁל רַחֵל יִנְאִיָּה בֶּן-רַצְבִּי

מֵאֵת שׁוֹשְׁנָה חֶסוֹן

עֶשְׂרִים וְשָׁתַיִם שָׁנָה זְכִיתִי לְהִיּוֹת בְּמַחֲצֵתָה שֶׁל רַחֵל יִנְאִיָּה בֶּן-רַצְבִּי, מִשְׁנֹת יִלְדוּתִי וְעַד הַתְּבַרְרוֹתֵי נִתְאֲפֶשֶׁר לִי לְרֹאוֹת אֶת תְּחוּמֵי הַפְּעוּלָה הַרְבּוּגוֹנִים שְׁבָה עִסְקָה. בְּמִיּוּחַד זְכוּרָה לִי דְאֲגַתָּה הַמְּסוּרָה וְהַכְּנָה לִילְדִים וְשִׁמּוּרִים עִמִּי רְשָׁמִים עֲזִים מְטִיפּוּלָה בִּילְדִים שֶׁפָּגַשָׁה בְּמִרוּצַת חִיָּה.

יִלְדָה בַּת עֶשֶׂר הֵיִתִּי כְּעַמְדַתִּי בְּפִינַת הַמְּטַבַּח שְׁבִבֵית הַנְּשִׂאָה, מְמַתִּינָה לְאָמִי, שְׁמַעֲתֵי צַעֲדִים קְרִבִּים, וְלְמַטְבַּח כְּנִסָּה אֶשֶׁת הַנְּשִׂאָה לְשַׁחֲרֵר אֶת הַעוֹבְדִים וְלְהִיפְרֹד מְעֻלֵיהֶם בְּבִרְכַת שְׁלוֹם. רַחֵל הִיֵּתָה לְבוּשָׁה שְׁמֵלָה לְבִנָּה, רְקוּמָה, כּוֹלָה אוֹמֶרֶת הַדְּרַת כְּבוֹד. לֹא אֲבִין עַד הַיּוֹם פֶּשֶׁר הַלְמוֹת לְבִי בְּרֵגַע בּוֹ לִיטְפָה אֶת רֹאשִׁי וְשִׂאָלָה: "אֶת שׁוֹשְׁנָה?" לֹא הַעֲזַתִּי לְהַרִים רֹאשִׁי, אוֹ לְעֹנוֹת, נִיִּסִּיתִי לְהִימְלֹט, אֲךָ נִשְׂאָרְתִּי לְכוּדָה וּמוֹרְכָנָה. כְּבֵר לְמַחֲרַת הַיּוֹם קִיבַלְתִּי מִמֶּנָּה בְּמַתְנָה אֶת הַסֵּפֶר הָרֵאשׁוֹן שְׁלִי (מְסַעֵי דוֹלִיטֵל הַרוּפָא). הַתְּפַעֲלָתִי מֵהַצִּיּוֹר הִיפָה שֶׁל הַעֲטִיפָה הַכְּחוּלָה, דְּפַדְפַּתִּי בְּסַפֵּר, אֲךָ לֹא מְצַאֲתִי בּוֹ תְּמוֹנוֹת נוֹסְפוֹת. סַגְרַתִּי וְהַנְּחַתִּי הַצִּידָה. כְּעַבּוֹר יוֹמִיִּים נֹאמַר לִי: "רַעִיָּה הַנְּשִׂאָה מְבַקֶּשֶׁת סִיכּוֹם בְּכַתֵּב שֶׁל הַסֵּפֶר", הַבְּנִתִּי שֶׁאֲנִי "תְּפוּסָה". מִיָּמֵי לֹא קִרְאֲתִי סֵפֶר, מָה גַם סֵפֶר שְׁלֵם, מוֹדַפֵּס בְּאוֹתוֹת קִטְנוֹת וְלֹא תְּמוֹנָה צְבֻעוֹנִית אַחַת. מָה אַעֲשֶׂה?" נִיִּסִּיתִי לְהַתְּחַמֵּק אֲךָ לֹלָא הַצְּלַחָה, לְבִסּוֹף קִרְאֲתִי אוֹתוֹ מֵאוֹנֵס וְהִשְׁתִּי אֶת סִיכּוּמוֹ בְּכַתֵּב. אֲזֵ, לֹא שִׁיעַרְתִּי שְׁרַעִיִּית נְשִׂאָה תְּקַרָא בְּאִמַּת אֶת הַסִּיכּוֹם, וְכִי אֵין לָהּ מָה לְעַשׂוֹת? לְמַחֲרַת הַזְּמִינָה אוֹתִי לְבֵיתָה כְּדֵי לְשַׁחֵק עִם נְכֻדוֹתֶיהָ, לְאַחַר שְׁשִׁיחֻקְנוּ וְאֲכַלְנוּ (וְרוּפָא הַמְּשַׁפְּחָה בְּדַק אוֹתִי) בַּחֲנָה אוֹתִי בְּעַלְפָּה עַל הַסֵּפֶר וּמְסַרְהָ לִי עֵרִימָה שֶׁל סְפָרִים חֲדָשִׁים. נִחְרַדְתִּי.

שְׁנַיִם הַרְבָּה עֲבָרוּ מֵאֵז וְסַפְרִים רַבִּים קִרְאֲתִי עַד הַיּוֹם... בְּזַכּוֹת הַזְּחִיפָה וְהַעֲדוּדוֹ שֶׁל הַגְּבֻרָת בֶּן-רַצְבִּי.

בְּרַבּוֹת הַיָּמִים, הַפְּכַתִּי לְהִיּוֹת עוֹבְדַת "קֶרֶן בֵּית הַנְּשִׂאָה — סַפְרִיּוֹת לִילְדֵי יִשְׂרָאֵל" וְחֻשְׁתִּי אֶת דְּאֲגַתָּה לִילְדֵי יִשְׂרָאֵל. אֲנִי זּוֹכֶרֶת אֶת יִלְדֵי הַמְּעַבְרָוֹת מְגִיעִים לְבֵית-הַנְּשִׂאָה זּוֹכִים לְקַבֵּלֵת פְּנִים לְבִבִּית, סוֹפְגִים מֵאוֹוִירַת הַבֵּית הַצְּנוּעַ, וּמְקַבֵּלִים שִׁי מִיַּד רַעִיִּית הַנְּשִׂאָה. תְּמִיד הִיֵּתָה מַחְפֶּשֶׁת אֶת הַקֶּשֶׁר הָאִשִּׁי עִם הַיִּלְדֵּי, כּוֹלָה אוֹמֶרֶת הַתְּלַהּבוֹת, וְנִדְמָה הִיָּה לָנוּ שֶׁאֵינָה עוֹסְקַת אֲלָא בְּגוֹרֵל הַיִּלְדִים בְּאַרְץ וּבְתַפּוּצוֹת בְּלִבָּד. מוֹדֵי יוֹם

עיון ומחקר

בעקבות הרעים ובמועגלי סתרים הביתה

מאת אוריאל אופק

לימימה טשרנוביץ-אבידר בת השבעים

"סיפורים אלה, אשר העליתי על הכתב בספרי, סיפרתם לי אתם, ילדים — במעשיכם, בדבריכם ובשיחות הרבות אשר ניהלתי עם רבים מכם. משולה אני בספרי לאדם, שזרק לידו הכדור והוא תופס אותו. את הכדור — כלומר, את הסיפורים — סיפרתם אתם, ואילו אני תפסתי את הסיפורים בידי והעליתי אותם על הכתב. ומכיוון שלא רציתי כי תכירו את גיבורי, 'בלבלתי' את העניינים, וילד אשר עיני תכלת לו, נתתי לו עיניים שחורות, וילד אשר שמו גידי, החלפתי בשם אחר. אך הספר הוא שלכם, ילדים [...] נותנת אני לכם איפוא את שלכם, ואני מקווה שתקבלו את המסופר כאן במידת האהבה שבה כתבתי אני דברים אלה."

שורות-וידוי אישיות אלו — "כמה מלים מאת המחברת אל הקוראים" — כתבה ימימה טשרנוביץ-אבידר בראש ספרה "מגדלים בירושלים" ("מסדה" 1968); ואף-על-פי שהן כוונו בעיקרם לאותו ספר ספציפי, שנכתב מיד אחרי מלחמת ששת-הימים. דומה שהן הולמות את רוב ספריה של המחברת. שכן כמעט כל מה שכתבה מעוגן בעולמם של ילדי הארץ, בחיי יום-יום שלהם — כאילו הם המספרים לה. לסופרת, את חוויותיהם והיא מאזינה להם ומעלה אותן על הכתב בשפתם הקולחת שלהם.

עם ספרות ועם ילדים

לא במקרה ממלאת ספרות-הילדים את עולמה של ימימה טשרנוביץ-אבידר, שכן כל ימיה היתה עם ספרות ועם ילדים. מאז נולדה בוויילנה במוצאי שמחת-תורה תר"ע (8 באוקטובר 1909) — נשמה בבית הוריה את אוירתם של ספרים וספרות. אביה — הסופר והעורך שמואל טשרנוביץ, היה

היתה נכנסת לחדרון שבעליית הגג, שם שכנה ה"קרן", מתעניינת במשלוחי הספרים, ודאגה עמוקה נשקפת מעיניה, שמא יש בית בישראל ואין בו ספר עברי. היתה מש-מיעה את סיסמת "ספר עברי — בבית עברי" אך הוסיפה לא די לקרוא בו, צריך גם לדון בספר. לשם כך היתה עורכת סימפוזיונים בביתה או נוסעת לבתי-ספר גם ליישובים מרוחקים.

הקשר האישי והישיר עמה גבר לאחר פטירת הנשיא ברצבי ז"ל. שהיתי במח-צתה כשש שעות ביום וארבע שעות בלילה, וזאת בנוסף להיותי מזכירתה. היתה מכתיבה לי ללא ליאות ומצהירה "יש לי עוד הרבה עבודה, וחוששת אני שמא לא אספיק". כשהרגישה שאני עומדת להתמוטט, היתה מפסיקה לרגע את ההכתבה, מכינה בעצמה תה, מתעניינת ושואלת על חיי הפרטיים — וחוזרת להכתיב.

כך חלפו שנים; כל יום היה לשיעור, כל פגישה — בחינה, כל שיחת טלפון — מעשית ותכליתית.

במלחמת ששת הימים ארזנו יחד חבילות שי להיילים בחזית, הפעם לא ספרים — "אין להם זמן לקרוא" היתה אומרת ומעמיסה ממתקים לרוב. ולילדים — יושבי המקלטים בספר, ארזה במו ידיה צעצועים, ספרים ואגרות עוד.

התרשמתי העזה ביותר מאישיות בלעדית זו — רחל ינאית ברצבי — היתה בעצם מלחמת ששת הימים, כאשר עשתה מאמצים והשיגה ליווי משטרתי כדי להגיע ל"חוות הלימוד" לראות במו עיניה שהמקום לא נפל לידי האויב לאחר שסבל מההפגזות הקשות. וכשהגענו למקום, ואני כולי רועדת מפחד. שאלה בניחותה פרטי פרטים על ההתקפה תוך כדי איטוף תרמילי כדורים ריקים. בדרך חזרה הביתה,

מלמלה: "זכיתי... זכיתי..."

היתה נכנסת לחדרון שבעליית הגג, שם שכנה ה"קרן", מתעניינת במשלוחי הספרים, ודאגה עמוקה נשקפת מעיניה, שמא יש בית בישראל ואין בו ספר עברי. היתה מש-מיעה את סיסמת "ספר עברי — בבית עברי" אך הוסיפה לא די לקרוא בו, צריך גם לדון בספר. לשם כך היתה עורכת סימפוזיונים בביתה או נוסעת לבתי-ספר גם ליישובים מרוחקים.

קשור גם בספרות הילדים העברית בצעדיה הראשונים: בתרס"ג היה מזכיר שבועון הילדים המ-
שופח "עולם קטן" ואף פירסם כמה אגדות-ילדים נאות. שני דודיה היו פרופ' חיים טשרנוביץ
(הידוע בכינויו "רב צעיר") ואהרן-אברהם קבק (מחבר "במשעול הצר").

מצעירותה ספגה איפוא ימימה בבית הוריה את התרבות העברית ומילדותה דיברה עברית;
בשנות מלחמת-העולם הראשונה נדדה עם משפחתה מעיר לעיר — וארשה, פינסק, מוסקבה, קיוב —
ובשנת 1921 עלתה לאחר מסע רצוף תלאות וסכנות לארץ-ישראל. תחנתה הראשונה היתה המושבה
בית-וגן שבגליל התחתון; שם התגוררה המשפחה בבקתת החימר של קרוב משפחה איש "השומר"
ושם למדה ימימה בת השתיים-עשרה להכיר מקרוב את בעיות הבטחון של הישוב העברי — נושא
שליווה אותה, את בני משפחתה ואת כתיבתה מאז ועד היום.

כעבור שנים סיפרה ימימה בחן רב על ימי ילדותה באותה מושבה גלילית נידחת; "למרות
הצפיפות בבית קיבלו את פנינו בחמימות רבה... בחורף היינו צועדים לבית-הספר [שהיה במושבה
הסמוכה יבנאל] בדרכים ללא דרך; כביש לא היה ולא פעם שקענו בבוץ והיה עלינו לחפש את
המגפים שנשארו מתחת לשכבת האדמה הבוציית — ("באמת?" ספרית פועלים תשל"ה,
עמ' 12).

לאחר שהות קצרה בירושלים, עברה המשפחה לתל-אביב וימימה החלה ללמוד בגימנסיה
"הרצליה". אז התחיל להבשיל בה גם כשרונה הספרותי. היא השתתפה ביריכת עיתון הכיתה וגם
ניסתה כוחה בכתיבה. יום אחד — והיא כבת שלוש-עשרה — נולד במוחה רעיון לאגדה על
החלוצים הבאים לגאול את הארץ.

"סיפורתי לאבא את תוכנו של הסיפור והוא נשא חן בעיניו", נזכרה ימימה כעבור שנים. "אבא
נעל אותי בחדר, כדי שלא אברה ואני כתבתי את הסיפור. [...] אחר-כך הראה אבא את הסיפור
שלי לידידו ביאליק. ויתרתי על כללי הנימוס ועמדתי מאחורי הדלת רועדת כמו עלה. שמעתי
שביאליק אמר: ניצוץ של כשרון מבצבץ בין השורות, אך צריך להבשיל הרבה..." האב שלח את
סיפורו של הבת למערכת הירחון לילדים "עדן", שהופיע בניו יורק, יחד עם סיפור נוסף פרי עטו.
את סיפורו שלו דחה העורך, דניאל פרסקי, ואילו האגדה של ימימה — "על הר הזיתים" — נדפסה
בגליון מיוחד שהוקדש כולו לארץ-ישראל (כרך א, חוברת 12, אדר תרפ"ה/מארס 1925). ולא זו
בלבד; לצד האגדה נדפס הצלום הינני של הסופרת הצעירה, העומדת חבושה מטפחת לראשה
ומחזיקה סל בידה, ומתחתיו כתוב לאמור: "מהברת האגדה 'על הר הזיתים', נערה בת ארבע-עשרה
שנה, ימימה בת הסופר העברי שמואל טשרנוביץ (ספוג) בירושלים".

אגדה אלגורית תמימה זו היתה היצירה הראשונה של ימימה, שהופיעה בדפוס. היא פותחת
בתיאור ציורי של שמי הלילה:

"הלבנה היפהפיה כבר הדליקה את כוכביה על פני השמים וכבר פיזרה
אותם, כוכב כוכב למקומו. אחר-כך קראה לצעירים שבכוכבים ואמרה:
'היום אראה אתכם קצת מנמראות הארץ'. מהר התאספו הכוכבים הק-
טנים סביב ללבנה. אז הדליקה את עיניהם ופנתה לסביבות ירושלים".

אלא שהכוכבים מתאכזבים מרה ממראה עיניהם וזעקת שבר פורצת מפיהם: "הר ציון נהפך
לתל שממה" וקברים רבים מסביב. אלפיים שנה חיכו המתים לבוא המשיח. "והנה נשמע באחד
הימים קול המעדר קרוב לקברי המתים [...] וקול רינה עבר בין המתים; שבו בנים לגבולם ולא
שכחו את קברי אבותיהם".

אין ספק שאגדה סמלית-פיוטית זו העידה אמנם על "ניצוץ של כשרון", כהגדרת ביאליק, אך
חלפו עוד עשר שנים עד שימימה החליטה כי הניצוץ מתחיל להבשיל בקרבה. לאחר שסיימה
את גימנסיה "הרצליה" (מהזור ט"ז), החליטה הבוגרת הא-דיאליסטית להתמסר לחינוך. תחילה
עבדה זמן-מה בבית-החינוך לילדי עובדים בתל-אביב, ויחד עם מדריכה — המורה-המשורר אהרן
זאב — הוציאה ספריה קטנה של ספרי ילדים שנקראה בשם "ציץ" (ראשי תיבות של צירנוביץ
וצ'רניסקי — שם-משפחתו הקודם של זאב). מקץ שנה-שנתיים גסעה ללמוד פסיכולוגיה באוני-
ברסיטאות ברלין ווינה. לאחר שובה ארצה סיימה את בית-המדרש למורים ולגננות על-שם
לוינסקי בתל-אביב. התחילה לעבוד כגננת בגני-ילדים של זרם העובדים.

מאות חניכיה של ימימה נושאים עד היום בלבם בחיבה את זכר אוהם ימים רחוקים בגן, ימים
שהיו להם חוויית-ילדות בלתי-נשכחת. "היתה זו זכות גדולה ללמוד בגני-הילדים שלה", כתבה
בינה אופקי, "היא היתה מדקלמת לנו בעל-פה שירים יפים. ואני זוכרת כי לא רצינו להפסיד
אף מלה אחת. בשעת סיפור היתה מספרת לנו סיפורים שחיפשה בשבילנו בספרים אחרים, וכן
סיפורים שכתבה בעצמה".

"בנקודה זו התחילה הקריירה הספרותית שלי", נזכרה ימימה, "תחילה סיפרתי לילדים סיפור-
ים — ואחר-כך התלטתי להעלותם על הכתב". רוב אותם סיפורים ריאליסטיים קצרים נדפסו
תחילה ב"דבר לילדים" והופיעו אחר-כך בשורה של קבצים: "סיפורים לרמה" (1936), "ילדות
חרוצות" (1940), "דליה" (ת"ש), "מוקי השובב" (1943) ועוד. סיפורים אלה, שרובם מוסיפים
להופיע במהדורות חדשות עד היום, היו מן הראשונים המתארים חוויות של יום-יום הלכותות
מעולמו של הילד הקטן, סיפורים שיש בהם סממן הרפתקני שובב, המסתיימים תמיד בכי טוב
והכתובים בשפת ילדים רעננה וטבעית.

באותן שנים השקיעה ימימה גם הרבה מסירות, שקידה וכשרון בעריכתן והגשתן של תכניות
הילדים ששודרו ב"קול ירושלים" (שהיה עדיין בתיתוליו). אני ובני דורי זוכרים עד היום את
קולה החם, הצעיר והשובבני שבקע אלינו מן המקלט (בשידור חי!) ואין פלא שעשינו הכל כדי
לא להמייץ אף תכנית אחת.

אפשר שימימה היתה ממשיכה בדרך ספרותית זו שהתוותה לעצמה והיתה קונה את עולמה
כמחברת סיפורים קצרים לגיל הרך (באותה תקופה התחילה גם לערוך, יחד עם לזין קיפניס,
את הסידרה האנתולוגית המשובחת "גן גני"); אלא שביקור קצר אצל חניכיה-בוגריה בקיבוץ
גינוסר הביא למפנה בדרך כתיבתה. באותו ביקור ראתה את ילדי המשק משחקים ליד בנין עזוב,
החבוי בין עצים לחוף הכנרת, ומנסים לעקוב אחרי טיפוס השוד' המתגורר בו ונעלם חליפות.
מראה הילדים המנסים להיות 'בלשים' והשיחה אתם העניקו לה הרעיון לספרה הידוע ביותר —

2. מתוך "ידיעות אחרונות לילדים", כ"ב בחשון תש"ם (12.11.79).

1. "אלה חיי", מאת ימימה אבידר, כפי שסופר לאירית דן, "לאשה" 10.3.64, 883, עמ' 4.

"שמונה בעקבות אחד" (טברסקי 1945): סיפור-הרפתקה על חבורה של ילדי קיבוץ, העוקבים אחרי מרגל גרמני ולוכדים אותו. הספר פתח תקופה חדשה בספרות-הילדים שלנו: היה זה סיפור-הרפתקאות מקורי ראשון מסוג סיפורי החבורה, ששולבו בו גבורת ילדים ומסמני בלשות. אין פלא איפוא שהספר, הכתוב בגוף ראשון, זכה להצלחה רבה, ובדין, הופיע במהדורות רבות, הומתו לתיאטרון, הופק פעמיים לקולנוע ותורגם ללועזית, והמלים "שמונה בעקבות אחד" הפכו למעין סיסמה בקרב ילדי הארץ.

"הרצון העז לעזור"

הצלחת הספר, ומשאלותיהם של הקוראים הצעירים להמשך, עודדו את ימימה להיכנס שוב "לעזור" של חגי (הילד המספר את קורותיו ב"שמונה בעקבות אחד") ולשלב בהרפתקה נוספת. אלא שבספר הבא — "אחד משלנו" (טברסקי 1947) — אין חגי וידידיו עוסקים בלכידת מרגל, אלא מסייעים לילד ניצול השואה להיקלט בארץ. אחר-כך באה שורה מרשימה של ספרים, אשר למרביתם מכנה משותף אחד; "הרצון העז לעזור, החי בקרב הילדים בישראל", כהגדרת הסופרת (במבוא לספר "שני רעים יצאו לדרך"); הספרים תיארו את קורותיהם של קבוצות ילדים בעלי מודעות לאומית-חברתית חזקה, המבקשים למלא משימה בעלה ועוברים הרפתקאות המסתיימות בטוב.

לשעשע, לענג, לפתוח אופקים

המעיון במכלול יצירתה של ימימה טשרנוביץ-אבידר יגלה מספרת אפית מובהקת, הפורשת לפני הקורא הצעיר יריעות-סיפור רבות ענין, הקשורות כולן בארץ-ישראל ובילדיה. הארץ — יפה, אהובה, מעניינת, כמעט מרכז-העולם; והילדים — נלבבים, אמיצים, מסורים, אהבי פעילות. סיפוריה הם איפוא 'ציוניים', במובן הטוב והנעלה של המלה. הסופרת מכירה את נפש קוראיה הצעירים, האוהבים מתח והרפתקה ועל כן היא מעניקה לכל אחד מסיפוריה צביון הרפתקני: מעקב אחרי מרגל ("שמונה בעקבות אחד"), פיענוח כתב-ספרים ("מבצע 52"), מסע-חיפוש אחרי אחות אובדת ("שני רעים יצאו לדרך") וכן הלאה. אפילו בסיפוריה הקצרים לגיל הרך שליט הסממן ההרפתקני; מוקי השובב רב עם אמא ומחליט לברוח מהבית; מיכלי המטיילת באפריקה מאבדת את דובונה בג'ונגל ("מיכלי", מסדה 1974); זאב הקטן מפליג בסירתו אל האגיה שבים כדי לעזור במלאכת הפריקה. גיבוריה הצעירים של ימימה אינם נוטלים רשות מן 'הגדולים' למעשיהם. הרי כל ילד שואף להפגין עצמאות, והמעשים החשי-איים והסודיים, הנעשים ב"מחתרת", רק מגבירים את הענין והמתח בחיננו. ובדומה למבוגרים: שמעשי הגבורה והאומץ שלהם נעשים במעטה של סודיות, כך גם הילדים: כל מעשיהם הנעשים בחשאי ובלא נטילת רשות, והעשויים להיחשב 'אסורים', גועדו למטרה חיובית געלה; להושיט עזרה, לעלות לארץ, לסייע לנזקקים. מכאן, שהמסגרת ההרפתקנית אינה אלא אמצעי בדיקן שבאמצעותו מבקשת הסופרת להקנות ערכים לקורא הצעיר — ערכים לאומיים, אנושיים, ציוניים;

3. ראה סקירה תמציתית על ספריה בנספח למאמר זה.

אהבת הארץ, הכרת העבר, הוקרת אומץ הלב, אחות ונאמנות, ואפילו חיפוש האופי: "חפצתי שתעמדו קצת בפני מכשולים, לא יזיק, כך מחשלים את הפלדה" ("אחד משלנו", עמ' 162). אמצעי בדוק אחר, שימימה מפליאה להשתמש בו, הוא הסגנון. "כשהייתי ילדה קטנה אהבתי אותם סיפורים, שבהם מסופרים הדברים בלא סטיות יתירות", כתבה המחברת ("הביתה", עמ' 52). "אהבתי סיפור המוגש, כמו שאומרים, ישר לענין", וכך ממש היא מגישה גם את סיפוריה שלה לקוראים הצעירים: "בשפה פשוטה, רעננה, בהירה, "ישר לענין". ימימה טשרנוביץ-אבידר היא מן הסופרות הראשונות שכתבו לילדי הארץ בשפתם הטבעית ובלא מליצות יתירות. אך למרות פשטותה אין זו שפה דלה, שכן הסופרת השכילה לסגל לעצמה סגנון שמצוי בו מיווג הרמוני של בהירות ואיכות ספרותית. המשפטים התיאוריים קצרים, ציוריים וקצביים; "היה זה בוקר-סתו נאה, ואני לבי עלי טוב — הולך הנני לתומי ושורק מנגינה עליה" ("שמונה בעקבות אחד", עמ' 19); ואילו הדיאלוגים מנוסחים בשפת-דיבור קולחת ואמינה;

"הלו, אפשר לדבר עם אודי?"

"כן, שי, אודי מדבר".

"אודי, אתה מוכרח לבוא אלי מיד. בוא בכל דרך, באויר או בים..."

"בסדר, אני בא, אם כי היתה לי תכנית אחרת." ("מבצע 52", עמ' 117).

סממן נוסף, המוסיף נוי לפתוב ומגביר את הנאת הקריאה הוא ההומור הטוב, המאפיין כל-כך את סיפוריה של ימימה אבידר: הומור שהוא לעתים שובב ולעתים סלחני, הומור של מצבים או של משחקי-לשון. הומור של אופטימיות ושמחת-חיים: "הן אנהנו הילדים מבינים יפה זה את זה", אומר חגי, גיבור "שמונה בעקבות אחת", ומיד מוסיף: "נדמה לי כי אם יבוא ילד מסין אלינו, מיד נבין אותו; הן לנו שפה משותפת..."

לפעמים משעשעת ימימה את קוראיה בתיאור מבדח שהוא בבחינת 'סלאפסטיק' מעודן; העגלה שהתהפכה הפילה את הילדים לתוך הבוץ; "קמנו וראינו: הפכנו כולנו לכושים! צחקנו וצחקנו ומרוב צחוק נפלנו שוב לתוך הבוץ..." ("באמת? עמ' 12). ולעתים זהו הומור מבוגר, שמקופלת בו חכמת-חיים גסרתה; כגון באותה הערת-אגב שבמבוא לספר "שני רעים יצאו לדרך"; "היינו יכולות לגלות לכם כיצד נוצרו [הדמויות בסיפור], אך אם נעשה זאת — והייתם כולכם סופרים, ומה יהיה עלינו?"

ימימה כותבת את סיפוריה תוך תחושת הודות עמוקה עם העלילה ועם גיבוריה. תחושת הודות זו עוברת מיד אל הקורא הצעיר קודם כל בזכות התיאור החי והאמין של הגיבורים הצעירים. הילדים שאנו פוגשים בסיפוריה הם ילדים של יום-יום, שהקורא הצעיר מכיר אותם מסביבתו הקרובה, הם דומים לידידיו ואולי אף לו עצמו. הסופרת מתארת אותם בחיבה רבה — הם אמיצים, נבונים, בעלי תושיה ומלאים כוונות טובות, וכל אחד מהם מתואר בבהירות, על מעלותיו וחולשותיו: בסיפור "שמונה בעקבות אחד", למשל, פוגש הקורא את שמונת ילדי קבוצת "אילה", ואף-על-פי שהם שמונה ילדים הפועלים כולם כאיש אחד, לומדים אנו במהרה להכיר כל אחד ואחד מהם על אופיו ותכונותיו הייחודיות; "יהודה — גיבור חזק, אין לו סימנים מיוחדים; איתן הרתחן — מזיע, מתרגש, להבה ואש, רותח כדוד על כל דבר שטות; יונתן הקטן —

שערותיו מתולתלות והוא מדבר בסין מפני שיש לו רווח בין שינוי; דב — שמן וטוב, צורתו צורת כדורגל, עצלן מטבעו ואכלן באופיו... וכן הלאה והלאה:

מיותר אולי לומר, שספריה של ימימה טשרנוביץ אינם בבחינת כליל-השלמות; אפשר כמובן להצביע על נקודות תורפה וליקויים במהלך העלילה, או במבנהו של סיפור מסוים, או בגלישה אל סנטימנטאליות יתירה. לא פעם נעלמות אי-ההבנות בפתאומיות, בחטף, במהירות רבה מדי; לעתים עוברים הילדים הרפתקה שאינה מחויבת המציאות; לפעמים גולשת המספרת לתיאור שיש בו הפרזה צורמת, כמו למשל בתיאורו של ר' איצי, מנהל בית היתומים, שהוא "אשמדאי, מלך השדים, רשע, מפלצת בצורת אדם" ("במעגל הסתרים", עמ' 119); ופה ושם ניתן למצוא משפטים מסורבלים ובלתי מלוטשים; למשל; "זה כמה שבועות שאנחנו נמצאים כאן, באי-שם האינסופי המורט את עצבינו למדי" ("מגדלים בירושלים", עמ' 28). אך על מגרעות קטנות אלה מחפות רוחה הטובה של המספרת והאהבה הכנה שבה נכתבו הדברים.

אי-אפשר לסיים מונוגרפיה קצרה זו בלא להזכיר, ולו במלים מעטות, את שטחי הכתיבה האחרים של ימימה אבידר: את הסיפורים 'המשפחתיים' המלווים תצלומים מרהיבי עין ("סיפורים לניבי", מסדה 1963); את המכתבים ששלחה לילדים ולנוער מארצות רחוקות, בעיקר בשנים ששהתה לצד בעלה השגריר — ושנדפסו ב"דבר לילדים" ובכתבי-עת אחרים; וכן את תרגומיה ועיבודיה מספרות-הילדים העולמית; "הקוסם מארץ עוץ" מאת פרנק באום (1946), "פינוקיו" מאת קרלו קולודי (1958), "עליסה בארץ הפלאות" על-פי לואיס קרול (1964) ועוד. בכל אשר כתבה ימימה טשרנוביץ-אבידר בארבעים וחמש שנות יצירתה שיקעה את טוב-טעמה, את כשרונה הסיפורי, את אהבתה הרבה לילדי, לאדם, לארץ ולעם. הן כך היא כתבה במבוא לספר "שני רעים יצאו לדרך": "הספר 'בא לשעשע ולענג את הילד ולפתוח לפניו אופקים חדשים ונרחבים — כאשר יאהב'."

נספח

"שני רעים יצאו לדרך" (עם מירה לובה, טברסקי תשי"י) — אילן הצבר ויעקב פליס השואה יוצאים לאיטליה לחפש את חנה'לה אחות יעקב, שעקבותיה אבדו באימי השואה. לאחר הרפתקאות רבות, ותודות לעזרתם של נערים בני גילם ושאר ידידים, הם מגלים את האחות האובדת במנזר ומעלים אותה לארץ. "ספר זה הוא גם אמת וגם מ'הראש', נאמר במבוא, "כלומר: צירפנו סיפורים רבים של ילדים נודדים, כפי ששמענו, וכך שורנו את דמותו של יעקב, אשר לאילן, הרי ציירנו אותו כבא-כוחם של כל האיילנים' הרוצים לעזור לילדים שזה מקרוב באו, בחיפוש אחרי שרידי משפחותיהם שאבדו".

"במעגל הסתרים" (דבר 1955; גיומן 1969) — רמי בן הקיבוץ נקלע אל אגודת-סתרים תליאביבית בשם "המעגל", שסיסמתה היא: עזרת ילדים לילדים. "שכונות-עוני רבות בעיר", אמר יוזם האגודה. "ובש-

4 ראה גם הניתוח המקיף של יצירות ימימה טשרנוביץ-אבידר בספרו של גרשון ברגסון "שלושה דורות בספרות-הילדים העברית" (יסוד 1966), עמ' 207—214.

1 מירה לובה (נולדה בשלויה ב-1914) שהתה בארץ-ישראל בשנים 1936—1951. כיום חיה הסופרת בוינה והיא נחשבת לאחת מסופרות-הילדים המהוללות בשפה הגרמנית, בעיקר לבני הגיל הרך. בשנת 1947 תרגמה ימימה אבידר מפתח-יד את ספרה של מירה לובה "אי הילדים" (שהופיע ב-1967 גם בגרמנית).

כנות מאות ילדים, שלא ידעו אנה יפנו בצר להם. עכשיו יש כתובת. בכל עת ובכל מקום שם נתון ילד בצרה. מתלכדות הידיים וילדים חשים לעזרתו". תשעת פרקי הספר מתארים את מבצעי "המעגל": לכידת גנב ששדד את קופתו של רוכל קטן; החזרת מאור-עיניה של ילדה עיוורת; מציאת ילדי מושב שנעלמו מבתיהם; 'הברחת' ילד ממהנה עולים והפיכתו לכנר מחונן, ועוד.

"כשביל המתפלל" (טברסקי 1955) — אריק המודריך משכנע את ילדי הכפר כי ישפיעו על הוריהם לבל ינטשו את ישובם ההררי, למרות המכשולים וחוסר היבול. הילדים והמודריך האידיאליסט נחלצים לעבודה, מחישים את הכשרת הקרקע, מסלקים אי-הבנות — והנורעים בדמעה קצרו ברינה.

"הביתה" (עם עובד 1960) — קורותיה של נערה בת יורדים, שהחליטה לנטוש את הגולה הברזילאית עד שובה הביתה, לישראל, מתוארות בפרקי יומן, הרוויים ערגה וגעגועים למולדת. "כשאהיה סבתא וקנה אספר לנכדי סיפור שיתחיל אולי כך: פעם אחת היו שתי ילדות, האחת שמה רחל והשניה שמה רותי. רחל נסעה עם הוריה לארץ רחוקה, התגעגעה מאד לישראל ורותי החליטה לעזור לה לשוב. יום אחד התגבשו שתי הילדות לנמל רחוק, בו עגנו מאות אניות" — ולאחר הרפתקה הרצופה עליות ומורדות מגיעים רחל והקוראים אל הסוף הטוב.

"מגדלים בירושלים" (מסדה 1968) — ששה מילדי ירושלים מעלים על גבי סטר-רשמקול ועל הכתב את חוויותיהם הקטנות והגדולות, הקשורות במלחמת ששת-הימים: ימי הכוננות, ההפגנות, הפריצה לעיר העתיקה, פגישה עם ילדים ערבים ועם חיילים, שהם אנושיים כליכך, וכמובן — הביקור בכותל המערבי. אף שהספר כתוב בסגנון תעודי-תחנאי כביכול, הוא נושם את אוירת ההתפעמות הספונטאנית של אותם ימים גדולים, כשהיא מהולה תיאורי הווי רוויי הומור.

"מבצע 52" (מסדה 1951) — הרפתקה בלשית-ציונית, המסופרת בגוף ראשון, שגיבוריה הם ילדי צפת, סופר המחבר סיפורים בלשיים ו'סליקריט' ישישה, שבביתה מצוי ארגון מטמונים. הילדים מנסים לפענח את תעלומת החצים והפתקים הכתובים בכתב-סתרים, הנשלחים אליהם, והמבצע מוליך אותם לרמת-הגולן, אל מנזר לחוף הכנרת ולחצרה של מצודת ביריה. הקורא הצעיר למד לדעת, כי אירועים מרתקים מתרחשים לא רק במרחקים, שכן החיים סביבנו מלאים עניין וכל שיש לעשות הוא לפקוח עין ולהטות אוזן.

"באמת? או: כשהיינו מעטים" (ספרית פועלים 1978) — ספר בעל צביון אישי-אוטוביוגרפי, בו משוחח סבתא ימימה עם נכדיה על הימים שבהם היינו מעטים. מדי ערב היא מספרת להם על אחת התקופות בהייגור חייה, ומשבצת בהם 'סיפורים מהסליק', שיש בהם 'קצת אמת וקצת דמיון': ילד בן הבילויים דוהר להזעיק עזרה; ספינת-מעפילים מגיעה לחוף; סבא יוסף איש ה'הגנה' מתחפש כדי לחמוק מן הבולשת הבריטית; ילד מציל בית-חרושת לנשק; שני ילדים פורצים עם שיירה את המצור לירושלים בדרך בורמה, ועוד. "הנה כך, ילדים, ניסיתי לספר לכם כמה סיפורים על הימים ההם שאותם חיינו, רק כמה סיפורים מתוך שרשרת הגבורה".

"ריכב איש" (ליכטנפלד — ברונפמן 1979) — קובץ שהופיע בימים אלה ממש, והוא עשוי לשמש מעין חתך מסכם לארבעים שנות יצירתה של ימימה טשרנוביץ-אבידר. תשעת הסיפורים שכוננו בו נכתבו ונדפסו בתקופות שונות, ועתה — משנאספו יחד — הקדימה המתברת מלות-ירקע אחדות לכל סיפור, "כדי שהילדים ידעו מתי קרה ארוע זה ומתי קרה ארוע אחר". הסיפור הראשון, שנכתב בעיצומם של מאורעות תרצ"ח, מספר על ילדים-מאותים בקיבוץ מבודד שהותקף; הסיפור האחרון מתאר פגישה מרגשת, שהתרחשה בעיירת רועים נידחת בברית-המועצות בין תושביה היהודים לבין תיירים אורחים מישראל. ובתווך — סיפורים מימי המאבק, מלחמת-העצמאות ומלחמת ששת-הימים.

התנ"ך הסוריאליסטי*

מאת מרים קצבורג

הספר מכיל איורים לפרקים מובחרים של ספר הספרים. בספר מאה איורים ברישור-מי פחם הנראים כעשויים בצבעי-מים. המעברים העדינים מלבן לשחור, דרך קשת רחבה של אפורים, יוצרים פסיפס של אור וצל. הציורים במונוכרום העשיר שלהם וסגנון קויהם מזכירים ציורים מתקופת הארט-נובו ואילוסטרציות אמריקאיות בריאליזם מסוגן.

אופיים הסוריאליסטי של הציורים מושג על ידי האינטרפרטציה של הציירת המעבירה את ההתרחשות של הסצינות מתקופת התנ"ך אל תקופות ימי-הביניים ועד הזמן המודרני.

אחדים מן התיאורים מתרחשים כאילו בימי הביניים: סגנון המבנים, לבוש הדמויות הנראות כמחופשות. שרה אמנו בשמלת הכלה של התונת ארנולפיני מת-מונתו של ון דייק או הציור לפסוק "שמש בגבעון דום" הנראה כקרב מתקופת הצלבנים.

בציורים אחרים, שהם הרוב, הרקע להתרחשות הוא ארצות הברית: נופים, מבנים, ריהוט, כלים. הדמויות, לבושן ואופיין, כאילו נלקחו מסיפורים אמריקאיים. פה ושם, במקרה ושלא במקרה, משובצות דמויות מפורסמות כושינגטון, צ'רלי צ'פלין, פוליטיקאים ואף דמותו של הצלובי.

* הערת המערכת: הרשימה מתפרסמת על דעת הכותבת. המערכת תפרסם תגובות ודעות אחרות אם תגענה לידינו.

1. זירדרה לוויק — התנ"ך וסוריאליסטי — ציורי פחם לפרקי תנ"ך, מהדורה עברית בהוצאת תמוז, 1979.

2. בתמונה "מלכת שבא אצל שלמה המלך" ושינגטון, רובספייר ואולי גם פוליטיקאים אנגליים מפורסמים.

בתמונה אחרת של "מגדל בבל" בין הפועלים מופיעה דמותו של צ'רלי צ'פלין מן הסרט "זמנים מודרניים".

בתמונת "המבול" הגב' אינדירה גנדי כאשת נוח וגנדי בעצמו כיונה הנביא פעם במעי הדג ופעם במשל הקיקיון.

סגנון הציורים והאיקונוגרפיה המשונה הם הנותנים את אופיים הסוריאליסטי של הרישומים, אופי שלפעמים סרקסטי, טרגי ואף טרגי-קומי. דרך ביטוי זו משמשת אמצעי חשוב בידי הציירת להשגת מטרתה: ביקורת חברתית חריפה על היהדות בכלל ועל יהדות ארצות-הברית בעיקר. היא מטפלת בבעיות רבות: היהדות מול הנצרות, האינדיאנים, הכושים, יחס יהדות אמריקה אל הכושים, ביקורת על רדי-פת בצע. חומרניות מול רוחניות, התרפסות ויוהרה.

הביקורת חריפה ביותר וכנראה כוונתה לזעזע את המסתכל. ואומנם, מי שמתבונן בציוריה בעיון אינו יכול להשאר אדיש למראה עיניו.

לדוגמא:

א. לקין פנים נאים, ילדותיים אך לא תמימים. הוא נפרד מקבר אחיו (שעל קברו צלב). ויוצא לדרכו כשמזודה בידו ועל גבו אינדיאני קטן המשמש כצעצוע.

ב. אברהם הזקן המחבק את בנו נראה כאילו יצא לפיקניק בחיק הטבע. סכין תקועה בחתיכת גבינה צהובה מזכירה את הקורבן, אך קרבתו של אלוהים אינה נראית כלל.

ג. יעקב מוצג בצורה דוחה כפושע העומד להתפשט ונראה מופתע למראה היצור המכונף המגיע מן החלל בלבוש אסטרונואוט.

ד. דוד ויהונתן מוצגים כשני נערים קטנים המזכירים את הסיפור "בן המלך והעני" דוד בלבוש מעמד הפועלים ויהונתן כבן אדונים עשיר.

ה. דוד המלך מרקד לפני ארון הברית, התמונה נראית כהתלוצצות של קרקס, דוד מופיע בה במערומיו (היכן כתוב שדוד היה ערום?). צועד לפני פיל הנושא את ארון הקודש.

ו. לבסוף, סיפור יונה, גנדי המסכן יושב ערום על צב ליד הקיקיון הנובל וסביבו קופים.

אינני רוצה להתייחס לציורים מנקודת ראות של איש דתי על אף הנימה האנטי-דתית המובהקת שבהם. ברצוני להתייחס אליהם מנקודת ראות חינוכית:

א. האילוסטרציות פוגעות בתדמיתו של התנ"ך בעיני הילדים, ואולי אף מקניט-טות אותם.

ב. הציורים בהומור הסרקסטי שלהם, עלולים לעורר אצל הילדים לעג לערכים שהם מייצגים.

סינכרונית של עמדות ותופעות בחינוך היהודי, ביחס אל הילד, בהערכת הספרות בכלל והספרות לבני הנעורים בפרט, ובהתייחסותן אל הז'אנרים הספרותיים. ראוי לציון הפרק הדין ביחס אל האגדה, אם כי חסר בו תיאור על יחסה של החסידות אל סיפור העם ואל המעשייה, יתכן משום ההגדרה המצומצמת של האגדה שהוא נזקק לה.

לרשות הקורא מוגש כמעט כל המידע הקיים על העשייה בפועל ועל התגובות לספרים שחברו. הוא מתוודע אל מקורותיהם העבריים והאירופיים של סוגי הספרים ושל העמדות הגלויות והסמויות של מחבריהם, של פטרוניהם ומו"ליהם ושל מבקריהם.

החלק האינפורמטיבי של ספר זה חשוב ביותר, משום שהמידע המצוי בו לא רק שלא רוכז מעולם, אלא שלא זכה אף פעם להתייחסות רצינית של הביקורת, והדבר תמוה, משום שעגינתה של הספרות שנכתבה לילדים ולנוער בתקופת ההשכלה היתה חזקה במהלכים הכלליים של התפתחות הספרות, ולא פעם הגבולות בינה לבין הספרות הקאנונית היו מטושטשים (כדאי לעיין בהתייחסותם הרצינית של לוינסקי, פרישמן, רבניצקי ומבקרים אחרים לנושא זה). פרט לקלויזנר, שגילה הבנה מפתיעה לפרובלמטיקה של ספרות הילדים, לא זכו הסופרים הכותבים לילדים להתייחסות רצינית, ואופק נאלץ לתור ולחפש בעתונים ישנים, בכתבי-עת, בספרי זכרונות ובאגרות את המידע שטבעי היה למצאו מרוכז בחיבורים העוסקים בתולדות הספרות.

משקוראים את ספרו של אופק מתברר, שללא היכרות עם האגרונים, ספרי המוסר, המקראות, הספרים שתורגמו לילדים ולנוער והסיפורים שנכתבו עבורם (ההבחנה בין אלה לבין הספרים שחברו למבוגרים היא קשה לעתים קרובות, ובהקשר לכך כדאי לקרוא את הקטעים הדנים ב"אהבת ציון"), מחמיצים חלק משמעותי (ומעניין) מהמידע על הספרות העברית במאה התשע-עשרה, ובתוך כך לוקה גם ההבנה בתהליכים מסויימים המתחוללים בה. כאשר גרשון שקד עוסק בסיפורת של יהודה שטיינברג, ומזכיר רק בסוגרים את משליו של שטיינברג, נפגמת בהכרח תפיסתו הכוללת את יצירתו. כאשר חוקרים חשובים עוסקים ביצירות יזרה, לאה גולדברג ואלתרמן ומתעלמים מיצירותיהם לילדים הם מחמיצים לא פעם מפתחות להבנת יצירתם הקאנונית ומציגים תמונה חלקית של יצירתם.

חיבורו של אופק תורם, איפוא, תרומה חשובה גם להבנת הספרות העברית במאה הי"ט. מהי התרומה של מחקרו של אופק להבנת ספרות הילדים בדורות האחרונים?

במחקר שנערך בשנת 1958 התברר שרוב הילדים אינם קוראים ספרים מקוריים; המסקנה הוסקה על סמך רשימת ספרים נתונה שכללה ספרים משנות ה-30 וה-40;

2. ו' שקד, הסיפורת העברית, 1880—1970, הקיבוץ המאוחד — וכתר תשל"ח.

3. לנגרמן שושנה, היתרנברג עפרה, חן מיכאל, מה קורא לנוער? מגמות ט', 1958, עמ' 286—300.

ספרות לגדולים על ספרות ילדים*

ספרות-הילדים העברית — ההתחלה

מאת אלכס זהבי

אוריאל אופק מוכר כמשורר, מספר, מתרגם ועורך, וכפופולריזטור מעולה של תולדות ספרות הילדים ושל מכלול בעיות הקריאה בגיל הילדות. הקוראים שעקבו אחר פרקי המחקר שפירסם בשנים האחרונות ב"ספרות ילדים ונוער" ודאי הבחינו במערך המקצועי המדוקדק שנלווה אליהם ובשפע המקורות שהוא נשען עליהם. הספר שראה אור בהוצאת האוניברסיטה בתל-אביב מבטיח עבודת מחקר, וזאת בזכות המעורבות של המחבר בחומר הנחקר ובזכות אופיו של החומר שהוא מרתק אובייקטיבית.

כל מי שניסה לאבחן את בעיותיה של ספרות הילדים בדורנו, הכתובה עברית (והכוונה למחקר ולתרגום), ואת בעיות יחס הקוראים אליה, לא יכול היה שלא לשאול שאלות הקשורות באופי החומר שנדפס בדורות האחרונים: מה היו מגמות הכתיבה לילדים? באיזו לשון נכתבו הספרים? כיצד נבחרו ספרים לתרגום וכיצד תורגמו?

אוריאל אופק, בהיותו האיש שהתמודד עם בעיות ספרות הילדים העברית הבין כי כדי לתת תשובה לשאלות אלה ודומיהן, הכרחי ללכת אל הראשית ולחשוף את התהליכים שהובילו להיווצרותה של ספרות זו ולהציג את דפוסיה הראשוניים. שכן אלה השפיעו על ספרותנו לילדים השפעה מכרעת, לדעתי, עד שנות ה-40 של המאה ה-20, עת חלה בה תמורה גדולה.

אופק מתאר בריזמנית תיאור דיאכרוני של התפתחות ספרות הילדים ובחינה

* ר' בנושא זה חוברת י"ט-כ' עמ' 67—76.

1. אופק אוריאל, ספרות הילדים העברית — ההתחלה, המכון לפואטיקה ולסמיולוגיה ע"ש פורטה, אוניברסיטת תל-אביב 1979.

ואכן הקצר בתקשורת בין הספרות המקורית מאותה תקופה (וכמובן שהכוונה אינה לספרי שמאלי, גוטמן, טשרנוביץ וגולדברג), וכן של חלק מהספרים המתורגמים, לבין קוראיהם נבע ממגמות דידאקטיות, מאופי הסגנון, מחרויות שנטלו לעצמם מתרגמים, ששרשיהן בסוף המאה הקודמת שאופק דן בהן במפורט. התמורה הגדולה, שחלה ביחס שבין הקורא לבין הספרים המיועדים לו, היא תוצאת השינוי המהפכני שחל בקונצפציה. מעבודתו של אופק מתברר בין השאר, שלספרות הילדים העברית היו בראשיתה מגמות דידאקטיות מובהקות: האחת אוניברסאלית (שהגיי עה באיחור רב אלינו) — הקניית מידות, ערכים, מסורת וכו', והאחרת ספציפית יהודית, והיא הדומינאנטית: הקניית השפה העברית לילדים וחיבובה, וההוכחה שהשפה העברית היא שפה חיה, שאפשר לדבר בה וש אפשר להזדקק לה לצרכי יום-יום. מכאן ההסבר לריבוי האגונים וספרי הלימוד המשובצים סיפורים מצד אחד, ומצד שני — המאמץ לתרגם ספרים העוסקים במדעי הטבע ובהווי יום-יום ולפרסם מקראות המשובצות סיפורי הווי, חידות, בדיחות ועוד. תחשת הייעד של המחנך כים, שראו עצמם שליחים להקניית העברית בכל אתר, והמודעות שהתפתחה אצל סופרים בדבר הצורך לכתוב לילדים, גרמה לכתוב דברים רבים שהיו חסרי ערך אמנותי ושלא היה בינם לבין צרכי הקריאה של הילדים ולא כלום, וכשאנו מתבוננים בהם היום, אנו תמהים כיצד קראו בהם אז.

ואכן רק אותם סופרים שהיו פדגוגים רגישים, ואלה מהם שהכירו בילדותם את ספרות הילדים הרוסית או הגרמנית, נאבקו על פישוט הלשון, על הכנסת המעשייה והאגדה ועל התאמת הטקסט לגילו של הקורא (לבנר, יעבץ, פיורקו, רוזנפלד). אך למרבית הצער אלה נימנו עם המיעוט. בעוד שסופרים חשובים כביאליק ושטיינברג כתבו אגדות ומשלים בעלי ערך אמנותי, שגם אם היו קשים לעתים לקליטת הקורא הצעיר, עבר משהו מעצמתם האמנותית אליו, והם נותרו בני ערך לקורא המבוגר היום, הרי רוב הסיפורים, השירים והתרגומים עברו על כל הלאוויים של ספרות המנסה להתחבב על ילדים, לסייע להם להתמודד עם עצמם ועם העולם ולפתח לעצמם לשון פונקציונאלית רגישה ועשירה. רק חדות הגילוי של היות ספר הנכתב למענם עברית סייעה להם משך זמן קצר להיות מקובלים.

אין פלא, שמכל עמלם הראוי להערכה של הראשונים, שהקנו את תודעת הצורך בספרות ילדים עברית עד שאישים גדולים כרבניצקי (מותי תתפרסם מונוגרפיה עליו) הציגו אותה כמושימה לאומית ראשונה במעלה, נותרו בדורנו רק תרגומי זכרונות בית-דוד ואגדות לבנר כחומר קריאה לילדים — וגם אלו בעיקר בחוגים החרדיים הדתיים. ובל נשכח שילדי כל העולם, וגם ילדינו, ניזונים ממיטב ספרות הילדים שנכתבה במאה הי"ט (במידה שיש לנו תרגומים טובים), עד שבבדיקות שנערכות בארצות המערב נמצא שרוב "רבי הקריאה" נכתבו במאה הי"ט (דוגמת ספרי מרק טווין, ג'רג' אשיוט, דיומא, דיקנס, הוגו ואחרים). ואילו אצלנו הנתק הוא מוחלט — לא רק שספרות הילדים המודרנית שלנו אחרה להופיע, אלא שתפיסת ספרות זו

(המשך בעמוד 28)

קריאה וחיים

מאת אורי בלום

LESSEN UND LEBEN.
Buchhändler - Vereinigung,
Frankfurt/M, 1978.

בין רוכש הספר ומוכרו. הקובץ די מקיף והחיבורים שבו בעלי ערך מדעי לרוב. שמונה עשר המאמרים והעבודות המדעיות נכתבו בידי מחברים בעלי רקע מדעי ונסיון מעשי לא מועט, אשר השתדלו להבהיר את הבעיות מתוך גישה אמפירית ולהגיע למסקנות מבוססות.

שני חלקים בקובץ: החלק הראשון עוסק בחקר בעיות הקריאה ואילו החלק השני מוקדש לעבודה המעשית — נסיון, תגובות העושים בשדה הקריאה — מחנכים, ספרנים, מוסי"ם וכיו"ב — הצעות, מסקנות ועוד. ודאי שאין לחפש בספר כליל השלמות, אך ניכר שרוב המחברים מדברים מתוך מחשבה והיכר עמוק של החומר; הם הגיעו לתוצאות חשובות והסיקו מסקנות שבחלקן ניתנו לבצען הלכה למעשה.

בחלק הראשון, המחקרי, התרשמתי

א

פסיכולוגיה, פדגוגיה, סוציולוגיה ומדע ספרות חברו יחד בקובץ שלפנינו במטרה לבדוק את בעיות הקריאה — ובמיוחד את השאלות המטרידות ומדאיגות את מחנכי הילד הקורא וזה שאינר-קורא — לחקרן ולמצוא ככל האפשר פתרון לבעיות אלה. שם הספר "קריאה וחיים" מורה על הבנת מסיבות הימים בכל הקשור לספר ולקריאה, על הדגשת היתרון נות והחסרונות שבעידן הטכנולוגי שלנו בכל הקשור לקריאתו של כל אדם ואדם.

אציין בראשית דברי — ומתוך קנאה קימאה — שספר חשוב זה יצא מטעם אגודת המוסי"ם בגרמניה המערבית, לציין יובל המאה וחמשים ליסוד האגודה. זוהי דוגמה בולטת להבנת תפקידו הנכון של כל מוסי"ם בתחום החינוך לקריאה וליזומה חינוכית טובה בתהליך התיווך

במיוחד מכמה חיבורים וביניהם בראש ובראשונה מהחיבור על **דמוקרטיזציה של הקריאה** ומשני המאמרים, העוסקים ב**מוטיבציה לקרוא ולא-לקרוא**. אציין במשפט אחד את עיקר דבריו החשובים של מחבר המאמר על "דמוקרטיזציה של הקריאה": תוצאות מחקרו והניתוח שהוא מנתח את תהליכי הקריאה בעידן הטכנולוגי שלנו מוכיח, כי דמוקרטיזציה של הקריאה קשורה במובן איכותי וכמותי ברמה הדמוקרטית הכללית של החברה ותביעותיה בתחום זה בחיים.

שני חיבורים מוקדשים למוטיבציה של הקריאה והלא-קריאה והתנאים הפסיכולוגיים והרקע הפידגוגי לכך. למחנכים ולשוחרי ספרות-נוער חשובות כמה מסקנות שהוסקו במאמרים אלה ואשר את תמציתם אמסור להלן בקיצור.

מסקנה ראשונה. ואולי מרכזית, מד המחקרים ע"ד הנעת הקריאה היא: הן המוטיבציה והן אינטנסיביות הקריאה קשורות בראש ובראשונה בתקופת לימודיהם של הצעירים בבית הספר. הי לך והצעיר, המאריכים ללמוד, קשורים ביתר-מרץ לספר. לפנינו איפוא בעייה חברתית-פידגוגית, ולפיכך יש לייחס ב"משנה תוקף את דידקטיקת הקריאה גם לפדגוגיה ולפסיכולוגיה.

לא אחת קורה — יודע הצעיר קרוא, אף-על-פי-כן אין ליבו לספר, אין לו עניין בקריאה. ובאמת אך חלק מיודע-יקרוא פונים אל הספר, ואין להסביר נימוקי קריאה (או אי-קריאה) בפשטנות או בשטחיות; אלה שזורות בבעיות נפשיות מרובות. וכשם שחיי הנפש אינם "בפנים" האדם בלבד (הסביבה קובעת רבות), כן שלוב הצורך בקריאה גם בחיי סביבתו

של הצעיר, ברקע התרבותי שלה וברקעה ההיסטורי. מוטיבציה יסודית לקריאה נובעת וגם מתפקידה בפתרון בעיות חיים מסוימות, ברם אם יחסר חלק תיפקודי זה וייעדר מצב תרבותי רצוי וכיו"ב, אזי שום "רצפטים דוחפים לקרוא" לא יועיל. אם קריאה דרושה לו לאדם או מיותרת — דבר זה קשור בפונקציה, הצומחת מהקריאה או מהצורך לקרוא בשביל טעם החיים.

קריאה וחיים תפוסים בתבנית אחת — רגיל אינה מתפרקת.

מחקרי אחד המחברים הוכיחו, כי חשובה תודעתו של הקורא — ולו תודעה כללית בלבד — ע"ד הקשר בין קריאת האדם הצעיר וחיייו. השאלה: כיצד תהווה הקריאה גורם-הנעה בחיים וע"י כך תמלא תפקיד כלשהו בשינוי ובהתפתחות נפשיים? — שאלה זאת העסיקה רבות את החוקר, ובחקשר זה הוא מפרט את פרטי **התודעה** של הנעת הקריאה. בחינוך הצעיר לקריאה מן הנכון לעורר נימים, המסייעות **להבין** את המתרחש בנפש הקורא בשעת הקריאה, להבין את **זכות** הספר ו**ההבדל** שבו וכיצד מקדמת הקריאה את האדם. תודעה זו — תודעת המוטיבציה — תפתח את צורך הקריאה ואת ההבנה לסוגי קריאה שונים ותסייע בפתרון בעיות של קריאה.

מזמן הבננו, כי דרושות לפדגוגיה עבר-דות גם במחקר **אמפירי**, אם ברצונה להשפיע ואם כנה שאיפתה לשנות דבר. הוא הדין גם בחינוך האדם הצעיר לקריאה. מחקרים כנ"ל מסייעים לנו, מקדמים את הבנתנו ומזרזים את צעדנו המעשיים בכל הקשור לחינוך הילד והצעיר לקריאה וליחס נכון לספר.

על המחנך להסיק אפוא את המסקנה הפשוטה, כי חלק לה לקריאה בהבנת אפשרויות החיים ובשאיפה להתגבר על בעיות חיים. "להתהלך עם ספרים" משמע לרכוש נסיון, להשוות ולא אחת להכריע גם בכל הנוגע לדרכי חיים. לפיכך נינו אם כן תפקיד חינוכי-מעשי במובנו החשוב ביותר, הקשור קשר-עשייה בער-לם החינוך והלימוד. מכאן חשיבות החלק השני שבקובץ, אשר מסקנותיו ותגרותיו שאובות הן מהמחקרים שנעשו במיוחד והובאו בחלק א' שבספר והן מהנסיון והעבודה המעשית של מחברי המאמרים. שמוותיהם של החיבורים האלה מוכיחים על כוונת עורכי הקובץ ועל חפץ השפעתם. קריאה ומשפחה; קריאה ובית הספר; השכלת מבוגרים והקריאה; הספרייה; תפקידו של המו"ס וכיו"ב חיבורים מקיפים כמעט כל שטח המעשה בתחום החינוך לקריאה ולספר.

גם בחלק מעשי זה אוכל לצערי לספר אך על שניים-שלושה מהחיבורים בלבד. תחילה משהו על חשיבות המשפחה בתהליך החינוך לקריאה. יחס הילד נקבע מעט ע"י סביבת חייו: הבית מתייחס לקריאה באדיבות וברצינות או שמא יחסו הוא רע, עוצר ובולם? המורה חייב גם בעניין זה להעריך נכונה את סביבתו הסוציאלית של התלמיד ובמקרה הצורך למצוא דרך של **קומפנסציה** לעומת החסר בבית.

ועוד: אין להפריד בין חינוך לקריאה לבין חינוך לספר. האחד מלווה את האחר וקשור בו, ופעמים הרבה שלובים השניים. לטכניקה, המונחת ביסוד הבנת

החומר המודפס, מתלווים הכושר לגילוי היפה והמועיל שבספר ולאחבה אותו וכן החפץ המתעורר לאסוף ספרים; ראשית ההתנהוות של יחס נכון לספר. כל אלה מתוך פיתוח יחסי-גומלין מתאימים בין הקורא ובין הטכסט הנקרא, שהרי רק באקט הקריאה מגלה הטכסט את הגנוז בו. בחינוך לקריאה מצוי אפוא גם חינוך לאהבת הספר.

אך אין המלה המודפסת שליטה כל-יכולה בעידן שלנו. אמצעי התקשורת האודר-ויזואליים מעוררים לא מעט בעיות, ורק משפחה בעלת רצון עז שלא לתת לטלביזיה להיות רודן הבית, שליט מוחלט על חיי המשפחה ברבות משעות היום — רק משפחה זו מסוגלת להשפיע השפעה חיובית על חפץ הקריאה הטבעי של רוב הילדים. מחבר המאמר סבור, כי הטלביזיה מהווה אג"ב חפץ הקריאה של הקטנים (וכן של המבוגרים), שכן — בין השאר — הגירוים המהירים שבהשתנות התמונות ורקעי הרעש המרובים משתיקים אט-אט את הדמיון היוצר ואת האקטיביות הילדית. תפקידם של בני המשפחה לעשות גם לאיזון נכון בין הצפייה בטלביזיה ובין עידוד וסיפוק חשק הקריאה של הילד.

בית ההורים יכול אפוא להיות גורם לא מבוטל בתהליך חינוכו של הילד לקריאה בתקופת חייו השונות. ספרי הקטנים, שיחה על ספר חדש, הווי של משפחה קוראת — אם כהקראת המבוגר ואם כקריאה עצמית שקטה של אחדים מבני המשפחה — באלה ובדומים להם כלולות אקטיביות ילדית רוחנית והרגשה של בטחון נפשי, הדרושות כל כך לצעיר

דמויות

שירים של פיוס ורוגע

על יצירתה הספרותית של ר' אליצור

מאת מרים ברוך

"סוד כמוס לדובי" ובחלק השלישי של "שלום לך אורחת".

השירים של רבקה אליצור מיוחדים במינם הן מבחינה תימטית, לשונית וצורנית.

(א) בתימטיקה של רבים משירה מקיפה המשוררת קונפליקטים האופייניים לגיל הזה; בין הילד לאמו, (משום שהילד צייר על הקיר), בין הילד לחבריו (שלא העריכו כראוי את ציורו), בין הבכור לאחיו הצעירים, בשל ההתחייבויות הכרוכות בבכורה וכדומה.

(ב) בולטת ביצירתה המגמה (החשובה מאד, לדעתנו) להעשיר את לשון הילד. שפת השירים היא נורמטיבית,

1. "סוד כמוס לדובי", איורים אילנה פרנקל, הוצאת מסדה, 1973. 2. "שלום לך אורחת", איורים בינה גבירץ, הוצאת הסוכנות היהודית, 1966.

הבקה אליצור נשארה משוררת אלמונית למרות יכולה הספרותי הניכר*. דומה כנראה היא עצמה דאגה לאלמוניות זו, מתוך צניעות ומתוך השקפת עולמה המיוחדת. שתי חטיבות ביצירתה הספרותית:

החטיבה האחת קשורה במסורת היהודית ועיקרה — הקניית ידע והסברים למצוות ולמנהגים, תוך הבאת הקורא לאהבת המסורת וציות לחוקי הדת. לפיכך הצטיירה בעיני רבים כסופרת דתית שיצירותיה מיועדות בעיקר לקורא הדתי.

החטיבה השנייה מיועדת לגיל הרך, עיקרה "שירים ללא תו" ונושאתם לבטים ומשברים של ילדים בגיל הגן. שירים יפיפיים אלה, אוניברסליים, אינם קשורים למקום או לזמן, רוכזו ברובם בספר

* במכון "גנזים" נמצאות שמונה רשימות העוסקות ביצירתה ומרביתן סקירות על ספריה עם הוצאתם לאור.

יסוד חשוב למוטיבציה ולהישגים מכריעים*.

ודאי, ביה"ס חייב לראות בהקניית טכניקה של קריאה גורם קובע. אולם אין להזניח בגלל פעולה זאת את פיתוח חפץ הקריאה והיחס לספר. לעזרת המ-חנך, המבין תפקידו זה, מן הראוי לדעת מחבר המאמר להנהיג בכל כיתות ביה"ס היסודי ספריה כיתתית. בשני אלה — יחס מבין של המחנך; התקנת ספריה בכל כיתה וכיתה — ערובה להתהוות קשר בר-קיימא בין האדם הצעיר ובין הספר ובכך להוות גורם למוטיבציה של קריאה גם אחר עזוב הילד את בית הספר.

העיון בקובץ "קריאה וחיים", שבגלל קוצר היריעה הקדשתי דברים אך לחיבורים המעניינים את המחנך בראש וב-ראשונה, מאלף ובחלקו מקרא-עונג.

* בקביעה זאת יש משום השלמה לדברי מחבר אחר, כנ"ל, ע"ד חשיבותו של משך הלימוד גם בשביל החינוך לקריאה.

הן בהווה ימיו והן לקראת חייו לעתיד לבוא.

אוסף משפטים אחדים על הפרק, הודן בבעיות החינוך לקריאה בבית הספר. מחבר מאמר זה מניח כמה הנחות מב-סוות טענותיו בתחום חינוכי זה. להלן החשובות שבהנחותיו:

(א) המקראה מהווה מכשיר לטיפול ב-טכנולוגיה של הקריאה, אך לאמיתו של דבר אין בעבודה לימודית זו כל פיתוח יחס פנימי מכוון לספר.

(ב) הספריה הכללית בביה"ס אינה מו-סיפה רבות ליצירת גישה נכונה ל-ספר אצל כלל הילדים. יש בה תועלת כלשהי לתלמיד אוהב ספר.

(ג) השפעת ביה"ס על ההורים בתחום חינוכי זה מועטת ביותר.

(ד) ברם אם ידע המורה חובה לעצמו לפעול פעולה חינוכית — הן במסגרת הכיתה והן בפעילותו בקרב הורי תלמידיו — וליצור ע"י כך גישה חיובית לקריאה ולספר, אזי יניח

אולם מתוך רצון להעשיר את אוצר המלים (הפסיבי) של הילד מרבה המשוררת בשימוש במלים מקבילות, כשהאחת מהן — הגבוהה יותר והבלתי מוכרת, תעמוד ליד המלה המוכרת. כך למשל: הוא עליו והייכן וצוחק כל הזמן. ואינו מפקד ואינו מצווה. ואני צעדי אז מחיש / ממהר לעבור את הכביש.

צורות אלה של בניית מלים מקבילות, כשהאחת קשה וחדשה והשניה מוכרת, שכיחות בכל השירים, ואכן משיגות את המטרה החשובה כל-כך — העשרת המילון הפסיבי.

ג) הדרמטיזציה האופיינית לשירתה. מתוך שנים עשר שירי "סוד כמוס לדובי". עשרה הם שירים סיפוריים, דרמטיים, המובאים ע"י דוברים שונים ויוצרים בכוח זה מעין מחזה קטן. כל אחת מדמויות הדוברים מדברת בלשון משלה, חושבת בדרך התואמת את מעמדה ואת הסיטואציה בה היא מצויה. כך למשל, כאשר ניתנים הדברים מפי המספר "הכל יודע", השפה היא תקינה, המשפטים מורכבים, ארוכים ומתורגמים. אך כאשר הדובר הוא הילד הרוטן והנרגש — משתנה גם השפה בטכסט השירי: המשפטים קצרים, יעילים מאד, והסגנון ילדותי (אך אינו מונמך ואינו משובש):

בשני שירים בקובץ, כשהדובר הוא הילד, נמסרת הסיטואציה מנקודת תצפית של הילד (ילדה הסבורה כי אמה חדלה לאהוב אותה משום שעשתה "דב-

רים רעים") והילד המשוחר עם האיש האדום ועם האיש הירוק שברמזור. גם כאן השירים מומחזים ומספר הדוברים בדרך כלל שניים ולעיתים יותר. "הילדה הרעה" מדברת על הדוב, והדובי עונה לה בדיבור ישיר. כמותה זוכה גם הדובר הקטן אל הרמזור במענה ישיר של האיש הירוק ושל האיש האדום. תכונה פואטית זו אופיינית לכל כתיבתה של רבקה אליצור, והיא מופיעה גם בסיפורים, גם באגדות וכמובן במחזות.

מוטיב מעניין ביצירתה של רבקה אליצור הוא מוטיב הפיוס. שום שיר משירה אינו עצוב בסיומו או בלתי מפוים. כל אחד מן השירים פותח בתיאור בעיה אך בסופו — מצוי תמיד פתרון לה. הילדה ששברה ולכלכה — זוכה בנשיקתה של אמא, ובפיוס. והמסקנה המובנת מאליה היא כי דברים עשויים לקרות, אך אמא לעולם אוהבת וסולחת. כך גם לגבי הילד שפחד להכנס למים ואח"כ לא רצה לצאת מהם, ובסוף השיר — דברי הפיוס של הגל, המבטיח לילד שמחר ישוב לים.

עולמה של המשוררת שלם והאמונה בו ללא ספקות עד כדי כך ששירים על ילד המתאכזב מידיד שבגד (כמו בשירי מרים ילן, למשל) — אינם אפשריים אצלה. הפיוס גדול עד כדי כך שהאם מבקשת את סליחת הילד על כי כעסה עליו משום שצייר על הקיר. גבוריה עושים כל האפשר ובלבד לגרש את העצבות.

תופעה זו של האמונה העצומה בפיוס, בסליחה, ובכוח להתגבר על כל המצוקות, שייכת ללא ספק להשקפת עולמה של היוצרת נושא המודגש בחטיבת היצירות "הדתיות". על חטיבה זו נמנים מרבית כתיביה:

שני החלקים הראשונים של "שלום לך אורחת", "על האבות לילדים", "נחמד מכל ימים", "בלילה ההוא" ואחרים.

בכל ספריה אלה, העלתה היוצרת את עניין המסורת היהודית לא כמסיונרית ומטיפה אלא כמי שמספר לילד שהסביבה הדתית היא סביבתו הטבעית, וכך כותבת רבקה אליצור עצמה... "השתדל-תי לתאר את הילד בזיקה למועדי ישראל, עשיתי זאת בדרך של תאור הווי חיים, כמשיח לפי תומו. בתאור החגים לא הטפתי על השיבות של מועדי ישראל, לא הסברתי עד כמה חשוב לדקדק במצוותיהם, אפילו לא שמת דברים מעין אלה בפי אחת הנפשות הפועלות, אלא, סיפרתי סיפור על ילד. הסיפור דן בילד, בקורות אותו, בחוויה שיש לו... החג המסויים הוא ברקע הסיפור. אם מצליח הסיפור לעניין את הילד (וזה תנאי הכרחי), ולהאיר רקע זה של חיים יהודיים באור חיובי, אם השבת והמועד מתוארים בתוך הסיפור באהבה והם מצטיירים כיפים ורצויים — יתרשם הילד, ויחד עם ההנאה שיפיק מן הסיפור יתאהבו עליו גרם הרקע של הווי החיים שבו הסיפור נתון".

הווי החיים הדתי המשמש רקע לשיריה ולסיפוריה של רבקה אליצור עשוי להתאים, לעתים, גם לילד החילוני. כא-

2. "נחמד מכל ימים", אירועים בינה נבירץ, הוצאת הסוכנות היהודית, 1979.
- "הלילה ההוא", אירועים ליקה טוב, הלחין חיים צור, הוצאת הסוכנות היהודית, 1972.
3. "המקצוע שבחרתי... סופרת ילדים", רבקה אליצור, ניב החברה" — בטאון תנועת האשה הדתית, אב אלול תשל"ז.
4. "שלום לך אורחת", עמ' 16.

לה הם שירה על השבת ועל החגים השונים. דוגמה ליצירה כזו היא השיר הקטן הבא:

- אמא עוצמת העיניים ומרימה הידיים
- לה מטפחת לבנה
- אמא, אמא, אמא את ישנה?
- שקט ילדונת הסי בת
- אמא הדליקה נרות שבת

בשיר קצרצר זה ניתן לראות את הקוים הפואטיים המיוחדים ליצירתה של רבקה אליצור שנוכרו למעלה, גם כאן משוחחים שני משתתפים (ואולי שלשה?), גם כאן מעין סיטואציה דרמטית. אמא אינה כבכל יום, נוהגת באופן מוזר, והילד דה נבעת. אך המספר מרגיע אותה מיד ומסביר כי אין כאן מקום לפחד, הקריאה הנכונת "אמא אמא את ישנה?" (בעמ' דה, עטופה מטפחת) נענית באופן מתון: אל לה לבת להפריע לאמא שהרי אמא מברכת על נרות שבת. גם כאן תחבולה להעשרת הלשון (הס' = שקט, ילדונת = בת) וגם כאן סיומת של פיוס. שלוש תכונות אלה הבולטות ביצירתה הכללית: דרמטיזציה של הסיטואציה, אוצר מלים עשיר, וסיומת של פיוס זוכים כאן לתוספת מיוחדת והיא אירת הקדושה והפולחן.

כאמור חלק מן השירים הדתיים, יכיר לים להיקרא באזני ילדים "חילוניים". אולם החלק האחר קשור מאד בהווי של שומרי מצוות ומתאימים רק לילדים חיים בבית שההווי בו דתי.

כאלה הן היצירות העוסקות בהבדלה,

בביעור החמץ, במראות הנגלים לילד הנחבא מתחת לטלית שעוטפת זוג אביו ואותו.

ספרה "על אבות לילדים" הוא המן שך של הקודמים. הקוים הפואטיים המ- אפיינים את יצירתה לגיל הרך מוצאים את ביטויים גם ביצירות המיועדות לגי- לאים מבוגרים יותר. בספר זה עיבדה המספרת תשעים וארבע אגדות חז"ל בסדר כרונולוגי. הראשונה שבהן עוסקת באברהם מוכר הפסלים, הבוחר באמונה המונותאיסטית, והאחרונה עוסקת בתי- אור יציאת מצרים.

5. "על אבות לילדים", אירוס גיורא כרמי, הוצאת הסוכנות היהודית, 1972.

הסופרת שומרת על תוכן האגדות ועל רוחן. מה ש"העזה" לעשות לטכסט המ- קורי הוא — לשנות את המבנים התח- ביריים לפשוטים יותר, ואת הרובד הלשו- ני — לנמוך יותר התואם את הבנתם של הילדים. בחלק מן המקרים המחיזה את האגדה ושמה את הדברים בפי הדמויות עצמן (ולא בפי המספר אותן), מה שהופך את סיפור האגדה למחזה קטן.

עולם מיוחד היה לה לרבקה אליצור. עולם הרמוני ואופטימי מאד, כאן נפת- רים כל הקונפליקטים על הצד הטוב, לכל כואב יש כתובת ונמען, וכל חוטא זוכה לסליחה ולפיוס. עולם זה הוא העולם שעיצבה ביצירותיה השונות ליל- דים, חילוניים ודתיים כאחד.

ספרות הילדים העברית — ההתחלה

(המשך מעמוד 20)

כספרות העונה על צרכי הקורא ומודעת למגבלותיו החלה להתפתח רק באמצע המאה ה-20, ושתודעת התרגום המהימן והקומוניקטיבי של מיטב ספרות העולם החלה להתפתח מעט קודם.

עד פרסום עבודתו של אופק היו ידיעותינו (גם של החוקרים בתוכנו) מעטות, חלקיות לא פעם מסולפות.

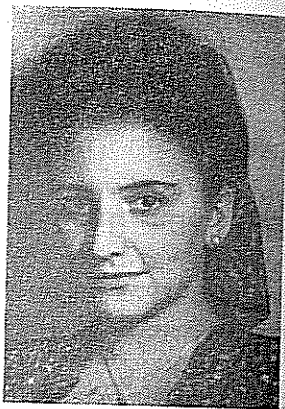
התייחסנו לא פעם אל היווצרות ספרות ילדים בעברית כאל תופעה טבעית אשר יוחסה לרוב לסוף תקופת ההשכלה במזרח אירופה ולתקופת "חיבת-ציון" ולא היינו מודעים להשפעתה על ספרות הילדים החדשה. אופק לא רק שהכין את עבר- דת התשתית (כקלוזנר בשעתו) אלא שבהיותו מודע לפרובלמטיקה של חקר הספרות בכלל וחקר ספרות הילדים בפרט, התמודד עם הגדרות מושגים, תחם תחומים ונימ- קם, חשף את מערכות היחסים בין המערכת הספרותית הראשונית לבין המערכת המשנית, ופתח פתח לעבודות מחקר בעלות ערך היסטורי ואקטואלי.

א. זהבי

אליצור רבקה ז"ל

ראיון עם יהודה אליצור

מאת רחל פרג

סופרת ישראלית נולדה בברטיסלאבה, (צ'כוסלובקיה) עירו של חת"ם סופר. תרפ"א—1921 — תש"ם—1979.

מדברי הסופרת על עצמה: "מיום שעמדתי על דעתי ידעתי שמולדתי האמיתית היא ארץ ישראל, וביתנו בגולה הוא רק דירת ארעי, שהנה הנה אחנו עוזבים אותה. חונכתי לתורה ולאורחותיה. אבות האומה היו בעיני בני משפחה קרובים ואהובים וכל יהודי — אחי הקרוב".

בגיל תשע עלתה רבקה אליצור עם משפחתה לארץ, למדה במוסדות חינוך דתיים בירושלים ולאחר שסיימה בית מדרש למורות עסקה 12 שנים בהוראה.

על תקופה זו בחייה מספר בעלה הפרופ' יהודה אליצור: "היתה לה זיקה מיוחדת לילדים והרבה פעמים ראיתה יוצאת מבית-הספר כשחבורת ילדים נגררת אחריה,

רבקה אהבה לשוחח איתם, להכיר את משחקהם ולהתבונן בהתנהגותם, שיריה הם פרי הסתכלות. אהבה לילדים ואופטימיות".

התנהגות הילדים שימחה אותה תמיד והמפגשים איתם היו לה לעונג רב. היא שמרה על קשר עם הילדים והיתה נוסעת פעמים רבות להיפגש איתם בבת-י-ספר. "כל ימי זכותי לחיות במחיצתם של ילדים", כתבה הסופרת, "ופלא חנם וקסמם מלהיב אותי תמיד מחדש". באמצעות שירי וסיפורי אני מצליחה להיות קרובה גם היום אל ילדי ישראל המקסימים הללו".

בתקופת פעילותה הציעו לרבקה אליצור לכתוב למבוגרים והזמינוה להרצות בפי-ני מורים אך היא העדיפה, תמיד, את הילדים ואת עולמם, ואכן הניבה פירות רבים.

להלן רשימה של ספריה :

1. "נעמה הנעימה וילדי האורה". איורים : מ. זבדי, 1946, סיפור אגדי על ילדה המביאה מרפא לאמה.
2. "בלילה תחת המיטה", איורים : רות, 1947 — שירים.
3. "מועדים לילדים", איורים : אביגדור לואיזדה, הוצאת מורשת 1954.
4. "שלום לך אורחתי", איורים : בינה גבירץ, הוצאת הסוכנות היהודית. 1966 (9 מהדורות). סיפורים ושירים לשבת ולמועד.
5. "בלילה ההוא", איורים : ליקה טוב, הלחין חיים צור, הוצאת הסוכנות היהודית, 1972, 3 מחזות בחרוזים לפורים.
6. "על אבות לילדים", איורים : גיורא כרמי, הוצאת הסוכנות היהודית, 1972, אגדות הז"ל בלבוש קל.
7. "סוד כמוס לדובי", איורים : אילנה פרנקלי הוצאת מסדה, 1973, שירים.
8. "נחמד מכל ימים", איורים : בינה גבירץ, הוצאת הסוכנות היהודית, 1976, שירים וסיפורים לשבת ולחג.
9. "מתנת חיים קטנה", איורים צבי שטיינר, הוצאת הסוכנות היהודית, סיפור על מלחמת ששת הימים.
10. "מעשה בדחליל-מסכן", איורים : בינה גבירץ, הוצאת מורשת, חוברת בסדרת שולמית.
11. "ארמון על ההר", איורים בינה גבירץ, הוצאת מסדה, 1979.
12. "מעשה בקטן אברהם יצחק", חיי הרב קוק.

שירי אמת ויופי של ברכה סמילנסקי

מאת אריה בן-יוסף

רוב שירי הילדים של ד"ר ברכה סמילנסקי (מישלביץ) ז"ל, שנפטרה ביי"ב במנחם-אב תשל"ח, קובצו בספר שיריה "הים הכחול", שיצא לאור בהוצאת "חן" בשנת תשכ"ג. כל שיר בספר זה מעומד ומאויר ברגישות פיוטית והספר עצמו מעוצב במהדורה אלבומית היננית ופשוטה כאחד.

הספר עוצב ע"י המו"ל יעקב סמילנסקי ז"ל, שהיה רעה לחיים של המחברת. הוא התמחה בהוצאת ספרים לילדים ולנוער מתוך בקיאות בהיבטים השונים של הגשת ספרות הילדים לקוראיה, תוך כדי עבודתו בניהול הוצאת הספרים "אמנות" מיסודה של ש. פרסיץ ז"ל, וכמו-כן בהוצאת הספרים "חן" אשר הקים, שבה הופיעו ספרים שונים לילדים, ביניהם ספרים לילדים שנערכו על ידו. שירים נוספים של המשוררת ברכה סמילנסקי קובצו בספר שיריה "שירי ברכה" שיצא לאור בהוצאת מסדה" (1959). רוב שיריה של ברכה סמילנסקי הם יפים, ברורים ופשוטים להפליא ונושאייהם שייכים לעולמם של הילדים, שכן בזאת תבוא המשוררת אל השירה ואל קוראיה הצעירים והפעוטים — בדברים חרישיים, בדימויים רגילים, בציורים פשוטים ובחרוזים ברוכי-דמיון ורוויי-הומור. עולם הרגש — מלא וגדוש, הדמיון — עשיר, הראייה תמימה וכל גילויי השיר מעורים בעולמו של הילד הקט.

למרות העובדה שכל שיריה אמנם שרויים בממלכת הדמיון, החלום והאיווי, שהינם כה דומיננטיים בחיי הילד בגיל הילדות, בכל זאת הינם מעוגנים אף בהווייה המציאותית הריאלית. שירה "הים הכחול" שרוי כולו בממלכת הדמיון, החלום והאיווי, שכן בו אנו פוגשים בדמיונותיו, בחלומותיו ובאיוויו של הילד המספר

1. הוצאת ספרים זו ואחיותיה הנכירות "תושיה" ו"מוריה", הן הוצאות הספרים החלוצות בהבאת ספרות ילדים מובחרת בעת החדשה; ראה ספרו של ד"ר אוריאל אופק, "ספרות הילדים העברית — ההתחלה", עמ' 226 ואילך.

והשר: "בחלומי היומיומי / סובב אני עולם / אמיץ נועז / נלחם עם הגלים בלב הים / בספינתי אני מלח — / בספינתי גם רב חובל / ומאושר אני כל כך / שאין דומה לי בתבל. יבוא עוד יום / יום גדול / אהיה מלח, לא בחלום / אפליג לי בים הכחול..." / אך יחד עם כל זאת, מכיר הילד בשיר בתכונותיו הבציאותיות של הים "שיש שהוא מחליף צבעים — / ונעשה אפור-שחור / רוגז צועק אל תקרב והיזהר / היום אני סוער..."².

ניתן להכתיר את שירה "הים הכחול" אף בכותרת שיר הים של ע. זוסמן "פשוטו של ים"³, הדומה בתוכנו לשיר שלפנינו, שכן בשניהם מצטייר הים כפשוטו, — כמו שהוא, על ניגודיו המתבטאים בעתרת צבעיו (ומכך תובן אף ההמשלה של החיים לים, שכן אף בים החיים שאורים בניגודים). הדימוי הזה אינו מתמצה רק בכך, כי אם גם בולט בביטוי הפיוטי לאהבה ההדדית בין הילד והים העולה משני שירי הים הללו. בפיוטיות ובציוריות נעלה מתארת לנו המשוררת את האהבה הזאת: "הוא (הים) שולח את גליו ישיר אלי / שקט נהדר / הוא מתקרב ונעצר על רגלי / הוא מלטף את כפותי היחפות / ברוך, באהבה / אט מספר לי נפלאות..."⁴.

הדמיון בשירתה בנוי בדימויים המיוסדים על האנשת העולם הדומם; האנשה זו מתגבשת בתוך נפשה ומתעצמת עד כדי ממשות, שכן בדומה לכל שירתה, הינה פרי הלב החם והרגיש. בבתי שיריה שאורים אך ורק פרטיה הנוף, ויחסי נוכח-אדם הקרובים לעולם הילד. אך ראה זה פלא: פרטי המיקרוקוסמוס הזעירים: ציפור, עץ, פרח, פרפר ופרטי המיקרוקוסמוס הנרחבים: השחקים והים וכל אשר בהם — מקשרים ומגשרים בין שמים וארץ. מושאי שירתה השרויים, לכאורה, בד' אמותיהם, שולחים זרועות וחובקים את היקום כולו על אורותיו וצלליו ועל חיפושי הדרך והכיוון בתוכו, באמצעות המצפן האנושי שמרכיביו הם: מצפון, נפש ולבב-אנוש. אי לזאת מוצאת המשוררת גם צידוק לקיומו של הירח, שמרבית משוררי-הילדים מת-ארים אותו כחסרת-נועל, וכה יאמר הירח בשירה "השמש והירח": "שמש — גם אני מאור / גם ממני שפע אור..."⁵. ועוד יטען כי בחפש אנשים ילדה שתעתה, גם לו נועד תפקיד והוא: "להאיר להם השחור / ובכך קצת לעזור / גם לזו הפעוטה / לחזור חיש לביתה..."⁶.

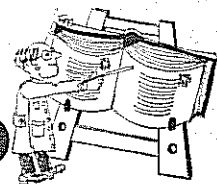
יצוין שבדומה לכך, אף בשיר הערש של יעקב סמילנסקי ז"ל נועד לירח תפקיד חיוני בהקשר עם הילד ושלומו, שכן מובטח בו לילד: "הירח כעת לך יספר / איך הוא עליך בלילה שומר / איך משוטט הוא ואיך מטייל / שנה מתוקה לילדים מאחל..."⁷. בשיר אחר שלה, הקרוי "כך אמר לי עפרוני", מלמד העפרוני את הילד

2. ר' ב. סמילנסקי: "הים הכחול", ת"א, הוצ' חן, ע' 6.
3. ר' השיר "פשוטו של ים" בספרו של ע. זוסמן "שירים", ת"א, הקיבוץ המאוחד, 1976.
4. ר' בתוך "הים הכחול", עמ' 10.
5. ר' שירו "שיר ערש" בתוך ספרית "חן" לילדים, ערוך בידי י. סמילנסקי, ת"א, חן 1961, חוב' 2, ע' 24.
6. ר' בתוך "הים הכחול", ע' 8.
7. ר' שם, עמ' 22.
8. ר' לאה גולדברג, "מה עושות האיילות", ת"א, תשכ"ט, ע' 116.

החפץ להתרומם לשמים, כי אל לו להינתק מן המציאות, אך גם אל לו לוותר על השאיפה להתרומם אל על. דומה שהעפרוני הש, כשם שחש אף הדרורון בסיפור הילדים הקט והמקסים של נקסים גורקי "הדרורון העקשן", שגם לאדם צריכות להיות כנפיים, ועל כן שמה המשוררת בפיו דברים אלו: "לטייל בין עננים / בודאי מאד נעים / אך ללמוד אתה מוכרח / ואם חולם אתה על הרקיע / עמל רב עליך להשקיע / אז — / כשתגדל / גם אתה תוכל / להתרומם אל-על..."⁸.

בקשת הטוב, ושילובם של היפה, הטוב והטהור שאורים בכל שירי-הילדים של ברכה סמילנסקי, אולם יש שהיעדים האלה מושגים בדרך הטעייה והתעייה ומציאת הדרך מחדש, כפי שזה בשיר "לא אהיה אכזר" שבו מורט ילד תוך כדי משחק את כנפיו של פרפר, והוא מתמלא רגשי-נוחם וקורא: "עזרי לי אמי / את כנפיו תפרי / ומבטיח אני — / לעולם לא אעשה עוד דבר / אכזרי..."⁹. כך, כבר משחר ילדותו, עומד הילד במבחן האנושי, מבחן זה הינו האתגר של ההתבגרות של הילד, ואתגר לנאמנותו ליעד המוצב לו — "להתרומם אל על".

שני כרכי שיריה של ברכה סמילנסקי, המכילים שירי ברכה, אמת ויופי שהינם (כדברי פייטן קדמון על דרך השיר והציור) — ציורים דובבים, ותמונותיה שציירה (המצויות בבתים רבים), שהינם פיוטיים אילמיים יקרים במיוחד לרבים אשר הכירו את ד"ר ברכה סמילנסקי, חיבבוה והעריכו את פעלה בשדה הרפואה ובשדה האבנות, כמוהם כמתנת פרידה קטנה ושלמה, אך שיריה יהנו ויחנכו עוד דורות רבים, של ילדים שייפגשו עם שירתה של המשוררת הזאת, אשר ניתן לסכם את ה"אני מאמין" שלה בדברי השיר של משוררת אחרת, הלוא היא לאה גולדברג. "על שלושה דברים העולם עומד — על לבו של אדם / על יפי הטבע / על בטוי הדברים בצליל וצבע..."¹⁰.

חידון ספרים לעידוד הקריאה

מאת רחל רחמי לביץ

לאחר חופשת הפסח תשל"ט, בדקנו את "כרטיסי הקורא", ילדי ועדת הספריה הסבנו את תשומת לבי כי תלמידים רבים קראו במשך השנה ספר אחד עד שלושה. ישבנו וטיכסנו עצה: כיצד נעודד תלמידים אלה לקריאה? החלטנו: נערוך חידון. לארגון החידון קדמו שלושה שלבים:

(א) 1 הקריאה

העמדנו לפני הילדים משימה: לקרוא 10 ספרים נבחרים עד מועד החידון. המורות ארגנו את החלפת הספריו בין הילדים, שמרו על רישום נאות, והאיצו בהם לא להחזיק בספר זמן רב מדי. ילדים רבים קראו את רוב הספרים, אחרים רק דפדפו בספרים שקראו קודם לכן. היו שקראו רק 3-4 ספרים, אך גם בכך ראינו הישג לגבי ילדים שלא היו רגילים לקרוא כלל.

(2) בחירת הספרים

השיקולים שעמדו לפנינו בבחירת הספרים היו: ספרים אהובים על ילדים, גיוון בסופרים, ספרות מקורית ומתורגמת (לרוב קלסית), ספרים בדרגת קושי שונה (עבים ודקים, קלים וקשים להבנה מבחינת הלשון, המחקר והתוכן). כך נוצר אתגר לכל הילדים. הפעולה נעשתה בכיתות ד' וה'. בין הספרים שנבחרו לכיתות ד': "הזמיר" מאת הנס כריסטיאן אנדרסן, "נסים ונפלאות" מאת לאה גולדברג, "מחנכים" מאת פרנץ מולנר. לכיתות ה' בחרנו בספרים: "דוגית מפליגה אל הים" מאת בנימין תמוז ו"אי הילדים" מאת מירה לובה.

(3) אספקת הספרים

חלק מן הספרים קיבלתי מן המרכזיה הפדגוגית. משם קבלתי גם סרטי-קול של הספרים הללו. (לקוחים מן התכנית "סיפור אני שומע"). ספרים אחרים הוספתי מתוך סדרות של ספרים לקריאה מונחית שהיו ברשותי.

הכנת החידון:

תאריך החידון נקבע כחודש מיום חלוקת הספרים. הילדים הם שערכו וחיברו את החידון. הצעתי בכיתות שני רעיונות ועודדתי אותם להמציא רעיונות נוספים ולהגישם לוועדת הספריה ואלי לבקורת. (רעיונותי היו: הצגת סיטואציה מספר והצגת ציור מתוך ספר). העמדתי בפני הילדים אתגר — לערוך חידון בלתי שגרתי ומעניין. הילדים התארגנו בקבוצות או בזוגות וחיברו שאלות — אני וחברי ועדת הספריה בדקנו ותקנו אותן ואף השמטנו מהן, כשהיה צורך בכך. הכנת החידון על ידי הילדים היה חלק היפה ביותר: ילדים נפגשו אחרי-הצהרים. בהפסקות, חיטטו בספרים שוב ושוב, חשבו, התייעצו, התווכחו. ערכו חזרות וכמובן שמרו ב"סוד" על הניסוח של החידון. הילדים שהיו פעילים בהכנת החידון הם גם שאלו את השאלות. לכל כיתה התמנה נציג של ועדת הספריה שעזר בהכנת החידון, השמיע את סרטי הקול בין הילדים והיה המקשר ביני וביניהם.

דוגמאות מתוך החידון:

(1) ציורים

- ציור ובו מספר פרטים הלקוחים מספרים שונים. על הילדים לגלות מאין נלקחו.
- ארבע תמונות הלקוחות מספר אחד, הילדים צריכים לסדר את התמונות בסדר הנכון לזהות את הגיבורים ופרטים נוספים.
- ציור ובו פרטים ממספר ספרים ביניהם פרט אחד יוצא דופן, הילדים צריכים לגלות את יוצא הדופן לנמק ולגלות מאילו ספרים נלקחו שאר הפרטים.

(2) הצגות והמחזות

- הצגת דמות מספר. הילדים התלבשו בתלבושת הגיבור והחזיקו בידם חפץ מאפיין, הם קראו משפט מתאים לדמות, חבריהם נתבקשו לזהות את הגיבור, את המשפט ואת הספר.
- המחזת סיטואציה מתוך הספר: הילדים בחרו סיטואציה מתוך ספר והציגו אותה בפני חבריהם. את הטקסט חיברו בעצמם באופן חפשי. הם ציירו והכינו תפאורה (לעתים

במבט ראשון

1. עוף החול

"הגשם האחרון ירד בזעף ושטף את הואדיות בארמים איתנים עכורים, שהיו סואנים, נוהרים מטה לחלקו הנמוך של העמק, עד שהיו נשפכים לירדן. האביב הגיע... חיממה השמש את הירק הסמיך... צבעה בצהוב והלהיטה את החרציות... שפוכות היו החרציות מסביב לעצי האשל והסדריות שאנפות לבנות דוממות כפוחלצים ניצבו על ענפיהם... דממה בעמק היפה. שקט דחוס... על קצה המדרגה הגדולה היורדת ליד שפך העפר הענק מתעלף לו בשמש, כמו מדורת ירק ענקית קיבוץ "עזים". ימי האביב המעטים של עמק בית-שאן, ימי חסד וזהב, מבשרים את בוא הקיץ".

ומה מבשרות שורות אלה לקורא בכלל ולקורא הצעיר בפרט?

אודה:

עם קריאת פרק א', שכולו תיאורי-טבע צבעוניים וליריים, התעורר בי חשש כי הספר לא ימשוך את לבותיהם של הקוראים, שכן מקובל על רבים שצריך להרבות בסיפורי פעולה ולמעט בתיאורים כדי להבטיח לספר קהל קוראים. אך, פתיחה בסגנון זה עוררה בי גם סקרנות, רציתי לדעת אם כך יהיו פני הדברים בהמשכם, ומה יתהווה על רקע פיוטי זה. ואכן, עד מהרה הגעתי אל שני גיבורי הספר, אל "שתי דמויות כורעות על גבי שמיכה צבאית אפורה שהית הפרושה על הצציר הקצור", ומרגע זה עוררו בי שני הנערים, בועז ויוסי, עניין רב, הם ומעשיהם, ולא הרפיתי מהם, או אולי לא הרפו הם ממני עד ש... "עמדה השמש באמצע השמים, מחממת היטב את האדמה ולהקת חסידות סבבה לה ברוך לאיטה... וגלשו אל החרמון צפונה צפונה". (107) וכך סגר המחבר את המעגל.

בפרק א' מספר הוא על החסידות הגבוהות הגולשות "צפונה, לעבר החרמון, לעבר הבוספורוס והדרדנלים ומשם הלאה לארצות הצפון"... (6) ובהן, במעופן, סיים את הסיפור.

והסיפור? פשוט, מרוכז ומותח. ואף כי המסופר נתון בעולם ריאלי מוחלט, יוכל הרוצה בכך לסווג את הספר לספרות דמיונית. ואכן יש בו דמיון נועז, רחב-מעוף והאירוניה בכך שלא כל הסביבה מוכנה להשלים עם הדמיון היוצר של הנער.

1. עוף החול, מנחם הלוי, הקה"מ, 1979, 107 עמ'.

סמלית בלבד). חבריהם נתבקשו לזהות את הסיטואציה ואת הדמויות המופיעות בה ואת שם הספר.

ג) שלוש דמויות מתוך שלושה ספרים. כל ילד אומר משפט המאפיין את הדמות שהוא מייצג, המשפטים יכולים להתחבר לדרישה או שיחה בין השלושה. כמובן, שהמטרה היא לגלות את הדמויות בעזרת השיחה.

3) הקרנת קטעים

א) הקרנת קטע מתוך ספר בפסיחה על שמות הדמות. במקום בו מופיע השם בספר תופיע בהקרנה אות או ספרה. הילדים צריכים לזהות את הדמות ואת הספר.

ב) מציאת יוצא הדופן.

הקרנת שמות גבורים, משפטים שונים ומציאת יוצא הדופן ביניהם.

ג) זיהוי שם הספר.

הקרנת שמות ספרים (האותיות מסודרות בסדר שונה) וזיהויים על-ידי הילדים.

ד) הקרנת שמות בעלי חיים, אוניות, ספינות מתוך הספרים וזיהוי שם הספר והעניין בו הוזכרו.

4) השמעת קטעים

השמעת קטע קצר מתוך ספר והילדים צריכים לזהותו.

א) החידון

בחידון השתתפו שלוש כיתות ד' ושלוש כיתות ה' (כל דרג בזמן שונה). על כל כיתה הוטל לחפש שלושה פריטים מתוך הספרים ולחבר להם שאלות. נבחרו מכל כיתה 5 נציגים, הם ישבו על ידי שולחן (עליו מפה, מכשירי כתיבה ושלט עם שם הכיתה).

מאחורי הנציגים על ספסלים ישבו יתר ילדי הכיתה והמורות.

הנציגים נשאלו ראשונים אך חברי הכיתה יכלו לעזור להם.

כל נציג כיתה קיבל תעודת השתתפות וכל כיתה קיבלה תעודה גדולה ומעוטרת. כיתה שהצטיינה בתשובותיה קיבלה תעודה נוספת.

לסיים

את החידון כדאי לערוך בראשית שנת הלימודים, כיוון שהוא מהווה גורם מעודד ומדרבן לקריאת ספרים.

ילדים רבים באו לאחר החידון וביקשו את הספרים שהוזכרו בחידון.

הילדים מכיתות ד' ביקשו לקרוא את הספרים שהיו מיועדים ליה' ולהיפך. החידון

גרם הנאה ועודד את ההתעניינות וההתעסקות בספרים רבים.

אף אביו, שהיה גאה במעשה בנו אומר לו: "אינך חושב על מעשיך... אולי דמיונך אינו מספיק לכך" (104).

יש בספר גודש של מונחים טכניים, יש בו הרבה תיאורי נוף, יוכל הרוצה בכך להצביע על הצמצום הרב של הנושא.

כי הרי כמעט כל המסופר מרוכז סביב דבר אחד ויחיד — בניית המטוס; כל מאווייו של בועז נתונים לעניין זה, כל המעשים ההמצאות, התושיה, המאמצים הפיסיים — הכל מוביל למטרה אחת ויחידה — לבנות את "עוף החול" (לבנות ועדיין לא לטוס) ואף-על-פי-כן רותקתי אל המסופר, הזדהיתי עם הנער שראיתי בו סמל לשאיפה, להליכה עקבית להגשמתה, לדבקות במטרה, ליכולת של אדם לגייס כוחות נפש כדי לממש את שנראה בעיניו חשוב — ולגילוויים היפים של רעות של חבר ושל מבוגר, ונכונות לעזור.

ספר שונה מן המקובל, הרבה פיוט בו ומבליט ערכים שנראה לרבים שאבד עליהם הכלח... ואולי גם בשל כך שבה את לבי.

2. הפילה תותי²

סיפור אהבה של פילה אל פוני.

הסופר הנו הכתובת לוידי של הפילה. בפניו היא מגלה את אהבתה לסוס הקטן שאליו "לבי מלא אהבה" וזו אהבה ממבט ראשון.

"לפני חודש הכרתי אותו... הבטתי בו פעם אחת ועוד פעם וידעתי..."

הכל אנושי בסיפור. הפילה מתבוננת בראי, ומפזרת טלק על אפה, היא שמנה מדי ולכן אין הפוני מחזיר לה אהבה

כל אמצעי הרזיה ננקטו ע"י הפילה. היא גם יודעת לנסח כי "האהבה היא הדבר הכי עצוב בעולם". היא רזתה **בחצי טונה**. אבל השמלות נעשו רחבות וכו'. לפני ההזמנה של המחזר הביתה "התרחצתי, התבשמתי, התייפתי, מרחתי צבע ירוק על העפעפים, סגול על הצפורניים" הכל כפי שעושה נערה או אשה. ההומור: תלית שלט "צבע טרי!"

פוני התאכזב כי היתה רזה מדי, והצב סרב משום "שהיא גבוהה מדי". אליגוריה זועקת מדי.

כי אם יחליפו את הפילה בשם של נערה, ופוני בנער והצב בגבר אין צורך לשנות שום דבר בסיפור. אפשר אפילו להשאיר את ההזגמות של 'חצי טונה' ושלט 'צבע טרי'.

נושא האהבה אינו זר לילדים. כבר קדמו בשיריהם לספר זה משוררי ילדים, ואין חידוש בו. אך אם מישוהו רוצה להביא נושא זה בצורה אחרת, חייב הוא להיות מתוחכם יותר, כי הסיפור כפי שהוגש גלוי מדי ופשוט מדי.

הציורים אינם מושכים.

2. הפילה תותי, כתב: עזי בר-כנען, ציירה: מיקי בר-כנען, כתר, 1979.

3. בשבת בבוקר³

מה עושים ילדים בשבת בבוקר?

עמי הופך את אבא לאריה. הוא קופץ למיטה של אבא ואמא והוא "מאלף חיות". על-כנפי הדמיון הוא ביער קסמים. מצטרפת קוסמת. מלת קסם... והוא ממשיך לטייל ביער. יש זמן.

אסנת יוצאת לשדה שנהפך לגן קסמים. היא נסיכה, היא יכולה להציל את חבריה, שנכלאו בארמון ע"י מכשפה רעה, גם היא נתקלת בה אך מילת קסם... מצילה. ערן הופך שלולית לים ויוצא עם מלחיו לשוט בו. ובשבת אחה"צ יוצאת כל המשפחה לטייל, "על באמת". האנשים — אנשים. רק עמי, אסנת וערן יודעים שברחוב צועדים מאלף חיות, אריה, קוסמת, נסיכה ורב חובל. הסיפור "שבת בבוקר" אינו אלא שלושה סיפורים נפרדים, שאין קשר ביניהם. רק המסגרת משותפת והיא שהדברים מתרחשים בשבת בבוקר משום שאז יש פנאי. כי בעצם יכלה המספרת לספר שלושה סיפורים נפרדים, וריאנטים של שלושה מוטיבים בעלי אלמנטים ידועים, המופיעים בסיפורי ילדים קלאסיים, אין בהם שום חדש.

השם של הסיפור "שבת בבוקר" מעורר ציפיות. אך אין לצערי שום דבר הקשור בשבת להוציא את העובדה הטכנית — בשבת יש זמן.

החלף את השם לשם "יום ראשון בבוקר" ואת השמות לשמותיהם של ילדים אנגליים, צרפתיים או דניים והסיפור יעמוד בפני עצמו.

הוא איפוא אוניברסלי. מי שיחפש סימנים לאומיים בסיפור זה לא ימצאם.

המחברת מתכוונת ליצור סיפור משפחתי. ואכן בני המשפחה מופיעים בסיפור להוציא את האם, שהיא משום מה אינה ממלאה שום תפקיד.

הסיפורים כשלעצמם קריאים, הלשון עשירה ומובנת.

4. ספרית קשב "נסדה"⁴

בנרתיק פלסטיק, שקוף, מעוצב בצורה נאה מוגשת לילדים ולהורים "ספריה" חדשה. ארבעה ספרונים יפים וטובים לילדים.

ואלה ארבעת הסיפורים:

חולצת האריה, כתב: אורי אורלב; צייר: דודו גרשטיין.

3. בשבת בבוקר, כתבה: תמר ברגמן, ציירה: ליקה טוב, כתר, 1979.

4. ספרית קשב, מסדה, 1979.

* ר' מאמרה של מרים רות ענני' 25—28.

איננו מסתפק בחלום הנצחון, אלא מבצע את משאלתו (בעזרת אבא ואמא) במשחק דרמטי מבוים היטב. עמי חי בפועל את הפחד ומתגבר עליו. הדרמה מתבטאת בדור שיח שוטף ובפעולה משתנה רצופה.

אסנת מרגישה את עצמה נסיכה כשהיא לובשת את שמלתה האדומה. דמיונותיה מתעוררים והופכים את הסביבה הרגילה ליער קסמים מפחיד. הסגנון פיוטי הולם את החלום: "בשבת בבוקר מהלכת נסיכה בשביל הקסמים. עצים גבוהים מתכופפים אליה מכל צד, ענפים ועלים מלטפים אותה והשמש מאירה באור זהב מבעד להרציות הצהובות"... הנסיכה הלבושה בשמלתה האדומה הולכת להציל את חבריה האסורים "בארמון הצדפים והאלמוגים", וכל העולם חוגג את נצחונה. היא מנצחת את המ-כשפה הרעה במלות הקסם. חלום הקסם של הילדה מלביש את הסביבה הידועה במחלצאות שבת והיא שולטת בחי והצומח והם נשמעים לה. המשאלה הקמוסה — חלש מנצח את החזק — מופיעה בגלגול יותר מבוגר. המשחק הדמיוני מתרחש בזמן צעדה בשביל כשהחושים קולטים את הגרויים והופכים את המציאות לפלא: המר-אות משתנים, המגעים משמעותיים והצלילים מדברים.

חלומי של ערן — גלגול נוסף של המוטיב: ערן רואה ים בשלולית וספינה ברפ-סודה קטנה. ערן מפליג למרחקים כרבי-חובל ומגלה אי חדש — הוא מתחרה עם חבריו ומוכיח את יכולתו. ערן אומר את מלות הקסם "בלבו"... "איש אינו שומעו. זוהי מלה סודית של רבי-החובל ערן" משאלתו של ערן — להיות גדול ולכבוש את העולם — מתגשמת: "הנה כבר חוף האי. הנה דקלי הקוקוס ומפרץ עם חולות זהב"... החלום לובש צורה של מסע הרפתקאות הניזון בנסיונו העשיר של החולם מלות-הקסם של אמא נאמרים כבר בלב, בסוד. "המלחים" — בני הגיל — חייבים להשמע, אך אינם שותפים לסודו של רבי-החובל המנצח.

המשאלה החזקה אינה באה על סיפוקה במציאות. היא פורצת את הגבולות הצרים של החוקים הידועים, מגייסת את הדמיון ויוצרת עולם בו הכל אפשרי. כל אחד בורא את עולמו שלו בהתאם למשאלותיו כשנסיון חייו האישיים משמשים כמרכיבי הדמיון ומשתנים בגמישות מפליאה כדי לשרת את הצרכים הריגושיים. האיורים חסרים את הפיוט. המעברים בין מציאות וחלום אינם באים לביטוי משיביע רצון. החלום מופיע בצללים (הקהל החוגג של מאלף החיות, היער השחור), אך המכשפה יותר מדי מציאותית, פחות מדי "מרחפת" ונרמזת. אילו היתה יותר עץ מאשר דמות — היתה נותנת הזדמנות למתבונן ליצור את המכשפה שלו. כך קורה גם בעימות בין השלולית והים: שניהם ריאליסטיים מאד והעובדה שהאחת צהובה והאחרת כחול — איננה משנה הרבה. היה יותר טוב לוותר על העימות ולהסתפק בעמוד הכחול-שחור (צלליות) שבא אחריו. הגלישה ממציאות לדמיון, או ההמראה אל הדמיון מהקרקע הבטוחה מתרחשות יפה בסיפור, ואין הדבר כך באיור.

אהבת נעורים

מאת שולמית רוזינר

"אהבת נעורים" של אהרן מגד, הוא סיפור הטבוע בחותם של אמת. החל מן הרקע ההיסטורי והגיאוגרפי, דרך התפתחות העלילה, איפיון הדמויות ובניית הדיאלוגים, ועד לציר הסיפור — סיפורו של נער בן 12 שנקלע לסיטואציות קוטביות: אהבה ראשונה מחד ופירוד ההורים מאידך, הסיפור כתוב כיצירת אמנות ספרותית, רגישה ומעודנת, שכל מרכיביה אמינים ומהימנים. וזה ההופך סיפור זה למאורע חווייתי לקוראיו, צעירים ובוגרים כאחת, אם גם אלה ואלה לא ייטעמו בו אותו טעם.

הרקע הגיאוגרפי וההיסטורי

הסיפור מתרחש בעין-השרון, מושבה קטנה בשרון ובה — משקים חקלאיים-קטנים, פרדסים, חורשת אקליפטוסים עבותה, ששלולית גדולה — "האגם" — עומדת בה חורף וקיץ; (7) כפר ערבי, חירבת עזיז, בסמוך, ואהלי בדווים משבט אברקישק על הגבעות. בתוך הנוף הכפרי. הפשוט, הקונוונציונלי כל-כך. את תשומת-הלב מושכים הבית והגן המסתוריים של האגרונום גור, אשר מגד מקדיש להם פירוט מקיף, רב צבע וייחוד, (8).

הזמן בו מתרחש הסיפור הוא תחילת שנות השלושים. האווירה של תקופה זו בקרב בני הנעורים במושבה, נמסרת דרך פעולות קבוצת "המעפילים". נושאי השיחות שלהם אופייניים לשנות ה-30-40 של טרום המדינה, ולמרות הפטטיות שבנערים, אין להתעלם מן העובדה, שמתוכם צמחו אוהבי-מולדת אמיתיים, אלה שהיוו, משבגרו, את דור הלוחמים לעצמאות ישראל. סיסמת הקבוצה: "גילו הגליליים" — מעוגנת בתקופת "השומר" וכבוש הגליל אם כל בהמשך מתברר, שיש לה גם השלכה רומנטית.

* אהרן מגד, אהבת נעורים; איורים: תמי בצלאל, הוצאת דביר, תשל"ט, 87 עמ'.

מושג על חיי הפועל במושבות בראשית שנות ה-30, מקבל הקורא מתיאור הפר-
עלים וצריך הפועלים שהוא גם המקום לזימון הנשף הספרותי, שבו יש נופך נוסף
של מידע על הווי והאווירה של אותם ימים.
המידע על המצב הבטחוני בארץ נמסר על-ידי ההכנות לפעולת הלילה (15) ועל-
ידי ניידותו של האגרונום גור בדרכים (50).

הסגנון

כאמור, מצטיין הספר "אהבת נעורים" באמת שבו. דרך הרצאת הדברים, היא דרך
סיפורית חיה, משכנעת, המעוררת אמון והזדהות. מסירה פשוטה, עניינית וריאלית-
טית המתארת את נפש האוהב הצעיר, ואת תהליך ההתאהבות ותהפוכותיה של
אהבת-הבוסר.

עיצוב הנוף הפיסי והאנושי מצטיין בראייה מקיפה ורגישות רבה. כל פרט שקול
ומחושב במלאכת המחשת התמונה.

הלשון יפה, פשוטה וקולחת, ללא הצטעצעות במליצות אך עם גלישה לפיוט
כל אימת שהסיפור נוגע בבית משי' גור (42). קישוטים לשוניים של משחקי מלים
(השופעים נפיה של שרונה), שוזרים במארג הסיפורי הומור, צליל וצבע.

איפיון הדמויות נעשה דרך תיאור התנהגותן ושיחותיהן. והשיחות הן אוטנטיות,
הן בתוכנן והן בסגנון.

ההומור בסיפור מופיע בשני מישורים: גלוי ונסתר. ההומור הגלוי בא לבטוי דרך
דמותה של שרונה, בעיקר, ילדה בת שבע, חברותית, פקחית ונבונה, המכניסה לסי-
פור בדיבורה והתנהגותה, נימה שובבה והומוריסטית (9, 36, 52). גם בדבריו של
הדוד שמואל בשיחה המשפחתית ליד השולחן (13/12) יש נימה גלויה של הומור.
ההומור הנסתר הוא ברצינות שבה מתייחסים הילדים לפעולת הלילה שלהם ובתכ-
ניותו הדמיוניות של יהושע המעלות אצל הקורא חיוך סלחני.

לעומת זה, מוגזם וצורם בסגנונו הוא הקטע המתאר את דרך הדיבור של ילדי
המושבה בפנייתם אל שמואל המורה. אף אם פונים אליו בשמו הפרטי, ודווקא
משום שרואים בו, כפי שכתוב, ידיד מבוגר ולא רק מורה, לא נאה להשתמש בבטויים
מזלזלים כמו "התחרבנת", "עזוב", "סידרתי אותך ו" (14). שהרי גם בין ידידים
טובים נתבעת מידה של דרך-ארץ; על אחת כמה וכמה, כשאחד הצדדים הוא
אדם בוגר.

הסיפור

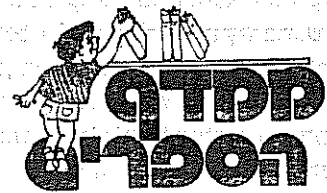
יהושע, ילד עירוני מגיע לבית דודתו במושבה עין השרון, מאחר שהוריו נוסעים
לצרפת לחדשי הקיץ. נסיעה אפופת חידה, הנשארת בלתי פתורה עד סוף הסיפור.
הילד נראה כזר בלבושו העירוני (6), חש את הזרות ונלחץ בין ניכור ועצבת עד
לפגישתו הראשונה עם הבית והגן של משפחת גור, השונים כל-כך הן מסביבתם הם
הן ממה שהיה רגיל לו בסביבתו שלו. מפגש זה מעורר ריגוש ויוצר אווירה לצמיחת

היחס המיוחד לבת המשפחה — גלילה. יחס שיהושע בשל לו כל-כך דווקא על רקע
היחסים המעוררים בביתו. יהושע מקווה להתקרב אל גלילה על-ידי הקירבה של
שניהם לספרות ולמוסיקה. פגישתם הראשונה היתה, בספריה; הוא קורא בשירי
טשרניחובסקי בחיפוש אחר נושאים לשיחה אתה, והוא הולך ל"נשף הספרותי"
בתקווה לפגוש בה. אך דווקא כאן הוא מגלה את הקשר שבין גלילה לבין עמירם,
המדריך, ועוד לפני שהוא יודע דבר לאשורו מתאכזב "ומין שקיעה כזאת בלב חש
יהושע באותו רגע ו" ... (40).

כיון שהספרות "אכזבה", הוא פונה בדמיונו לעזרת המוסיקה, אך הכלי שהוא
מנגן בו הוא צ'לו. כלי לא קומוניקטיבי, כבד ובעל צלילים עמוקים, האפשרות ליצור
בעזרתו קשר עם גלילה המנגנת בפסנתר מצטיירת כאשלייה.

הפרידות בסיום הספר משרות אווירה של התפוררות וריחוק, אך בהן נתונות
כמה נקודות-אחיזה של יציבות וקירבה: אהבת האם, שלא תוותר עליו, וממנה
לא יפרד; הרעות עם מוישילה, העולה בערכה הסגולי על האהבה; חיבתה של
שרונה ואף גילוי הידידות של גלילה.

אף על פי כן יש בסיום, המדגיש כל-כך את פרידת ההורים, מעין נימה ספקנית-
בקורתית, של בוגר למוד-נסיון, המעבירה מסר-שלילי על "אהבת נעורים", על הנאי-
ביות הרבה שבה. אך דבר זה, ספק אם הקוראים הצעירים מסוגלים יהיו לתהות
על קנקנו.

צאה מערבו צבעי יסוד. הציורים הם חלק בלתי נפרד מהטכסט, מה שנאמר במלים מומחש ע"י ציורים. הספר מושך ומעניין ונוסף על היותו מלמד, הוא מהווה גם גרוי טוב לילד אשר קרוב לודאי ירצה להתנסות בעצמו בחוויה דומה. של ערבוב וצביעה.

הספר כולל: סיפור ושני שירים. הסיפור "מול הראי" על רוני שחפצה בחברה ובדמיונה הפכה בת דמותה שבראי לתאומתה, עד שכלבתה נוני שימשה חלופה עדיפה לחברה דמיונית. סיפור נחמד שילדי גן וילדי א' ימצאו אפשרות להזדהות עם סיטואציות שבו. היצירות האחרות הן: "חלור מות" אתה בין ילדים המעניינת וודאי כל ילד על נושא החלומות המופלאים. היצירה הקצרה שבהן היא: דובון משתעמם, הציורים של זיניה שור נחמד ובחלקם יש יחוד משלהם.

נושא הספר — ילד, המתבגר על פזו מבני בע"ח בעזרת פיתוח יחסו "ידידות" עמם. בעלי החיים הם ידידיו, משרת תיו והשמרטפים שלו. הטוס עוזר לו בצביעת מראות דמיונו. האריה מרכיבו על גבו וכמוהו הנחש, הפר מל (פרת — גמל) הכין לו כורסה על גבו והחתול בעל שני הראשים שר לו שיר ערש. ההרפתקאות נעשות משוחררות יותר ויותר ומתנתקות מכבלי המציאות. החיות משתפות פעולה בשעשועי הילד. ספר מלבב. ציורים נחמדים וחרוזה משובחת.

לכיתות הבינוניות

ספר אנושי ובעל הומור עצוב עוסק בבעיות: זיקנה, פרידה, חרות. תורנו: החזרת היפופוטם "שבוי" מגן החיות אירופאי אל מולדתו באפריקה על מנת שימות שם בשלווה, המחזיר רים. ילד אוהב היסטוריה וספן תמהוני וחביב. השמות יש בהם אינדיקציה לעולם האסוציאציות של המבוגר. (טוס קניני, מיסטר הובס, זיגמונד). העלילה מקסימה, אך הסגנון גבוה מדי ("ביטל מיניה וביה" "בולי עץ משופעים" לדקלם פרקי תבונה ולהשיח בנדנודי העונה). חבל גם שצורת ההדפסה תמנע ילדים גדולים יותר מקריאה בו.

חלומות כתבה: שושנה יובל, ציורים; זיניה שור, הוצאת כתר לי, 1979, 19 עמ', מנוקד.

טוב להיות עם החיות, כתבה ואיירה: נורית יובל, הוצאת כתר לי, 1979, 20 עמ', מנוקד.

מעשה בשמנוביץ, כתב ואייר: יעקב קמחי, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1979, 32 עמ', מנוקד.

הספר מושך ומעניין ונוסף על היותו מלמד, הוא מהווה גם גרוי טוב לילד אשר קרוב לודאי ירצה להתנסות בעצמו בחוויה דומה. של ערבוב וצביעה.

הספר כולל: סיפור ושני שירים. הסיפור "מול הראי" על רוני שחפצה בחברה ובדמיונה הפכה בת דמותה שבראי לתאומתה, עד שכלבתה נוני שימשה חלופה עדיפה לחברה דמיונית. סיפור נחמד שילדי גן וילדי א' ימצאו אפשרות להזדהות עם סיטואציות שבו. היצירות האחרות הן: "חלור מות" אתה בין ילדים המעניינת וודאי כל ילד על נושא החלומות המופלאים. היצירה הקצרה שבהן היא: דובון משתעמם, הציורים של זיניה שור נחמד ובחלקם יש יחוד משלהם.

לכיתות הנמוכות

מעשה בדלעת מופלאה שצמחה באקראי מגרעין שטמנו לדובים באדמה וכיצד הפכה להם לא רק למגורים אלא לבית פלא נייד שעבר יבשות וימים. ספר זה הוא אחת הדוגמאות להעברת שווי המשקל מן התוכן לצורה. הוא מצטיין ביפי הציורים. היסוד של הפליאה ושל התאפשרות דברים שבד"כ אינם באפשר עושה את הספר למעניין.

הדלעת המופלאה, כתב: לרנט הלסינג, תרגם; פ. חותם, ציורים; סבנד אור, טה הוצאת עם עובד, 1975, 26 עמ', מנוקד.

ספרון קטנטן, המטפל בבעיות הזהות העצמית ועל כן המוטו שלו הוא מדברי סוקרטס: "דע את עצמך". יש לספר ערך מבחינה פסיכולוגית לגבי הילד הרגיל הרך בבקשת ובחיזוק הזהוי העצמי ובחיזוקו. הציורים יפים ומושכים.

מי אני? כתב ואייר: זיגי פרנקל, תרגם; אורי סלע, הוצאת כתר, 1979, 40 עמ', מנוקד.

סיפורם "מעובד ע"פ מקורות לועזיים" אלו הן מעשיות, כביכול, שאופין הדידקטי שקוף, חסר בהן החן של המעשייה הטובה, בגיבוריהן ילדים בע"ח וצעצועים אין רוח חיים, כי הם משמשים לתכלית של מוסר השכל ופעולותיהם נטולות דמיון. הציורים עשויים היטב אך אינם מקוריים.

הסיפורים שלי, כתבו: צביה וילנסקי ונתן פרס-קי, ציורים; הכטקופף, הוצאת יבנה, 1979, 80 עמ', מנוקד.

ילד ודב נוטלים צבעי יסוד מן הקשת וצובעים בהם: שמים, ים, שמש, תפוחים, לחיי של ילדה חולה, עשבים, פרפרים וכיו"ב. ספר זה בא ללמד את הילד בדרך מוחשית בהירה ומעניינת מהם צבעי יסוד ומהם הצבעים המתקבלים כתור

צבע בא לעולם, כתב: דן מורקין, ציורים; אבי מרגלית, הוצאת תמו, 1976, 48 עמ', מנוקד.

מיכל וקומקום האדים,
כתבה: נורית זרחי, צירי
רים: מיכל אפרת, הוצאת
הקיבוץ המאוחד, 1979,
40 עמ', מנוקד.

דני ידעני, כתב: דונלד
סובול, תרגמו: אוריאל
אופק ובינה אופק, אייר:
ל. שורטאל, הוצאת ש.
פרידמן, 111 עמ', לא
מנוקד.

ין גרובסקי האדם המי
אולף היטב, עברית: משה
דפנאי, אייר: יעקב קמחי,
הוצאת הקיבוץ המאוחד,
40 עמ', מנוקד.

המכתב שנשלח עם הרוח,
כתב: אליהו אגסי, אייר:
קלור יניב, הוצאת עם
עובד, 76 עמ', מנוקד.

טיול דמיוני של ילדה על גב "עננת-בית". (איורים של קומ-
קום רותח). תחילתו של החלום; מרי נגד ההורים אך
התפתחותו עצמאית ונתונה להגיונה הפנימי של הפנטסיה.
המסע מזכיר בכמה מחלקיו את "עליסה בארץ הפלאות"
כל החלום הוא מעין קונפנסציה לילדה: המבוגרים הלכו
למקום שאין מרשים אליו כניסה לילדים על כן אין למבוגר
רים כניסה לחלומה של הילדה.
ספר יפהפה ויש בו מן התחכום.

ספר בלשי, מתאים לכיתות הבינוניות של ביה"ס היסודי.
יש בו יסוד של מתח. אף על פי שההערה המופיעה בסוף כל
סיפור כי התשובה נמצאת בע"ב מסוים בסוף הספר פוגמת
במתח וחבל.
יש בספר יסוד מסוים של שנינות ההיגיון, הבנייה על
שימת לב לכל פרט ופרט ולכל מלה נאמרת.

המחבר מספר על חייהם של דוררים בארץ אירופית. בדי-
אלוגים ודיונים מלאי הומור, מתאר המחבר מלחמת דורות
אצל הדוררים. ומגניב בעיות סוציאליות קיומיות הנמסרות
בחברה האנושית בדרך האליגוריה.
הסיפור רב-גוני כי לא רק על הדוררים מסופר — הקורא
הצעיר לומד על המסתת של נדודי ציפורים, על היציבות
ביניהן ועל הנוודות.
עולם עשיר מתגלה לקורא הצעיר עולמם של דוררים,
זרזירים, חסידות, עורבים ועוד.

לקט סיפורים המחיל קשת מגוונת של נושאים, החל מן
הנושא של החלש המצליח במקום שהחזק נכשל בסיפור
"דבורה ולא תיש" וכלה בנושא של עלילת דם נגד היהודים
בסיפור "עלילת דם בבגדד".
נושא מוכר אחר מופיע בסיפור "או גרגיר או תרנגול"
העוסק בלא יוצלח הנצחי מעין חושם שהפעם מצליח.
וריאציה נוספת ל"עושה הנפלאות" מופיעה בסיפור "חר-
סים למטבעות" המספר על משפחה עניה שנואשה מתקוה
לחגוג את הסדר כהלכתו כאשר חרסים הפכו לפתע למט-
בעות.
גם הנושא של היהודי מול המלך מופיע בסיפור "הממונה

על הרוח" המספר על מלך בגדד אוהב יהודים שהוכיח כי
שר יהודי הממונה על הרוח יכול להביא תועלת.
הלקט מביא סיפורים מן הפולקלור של יהדות בבל והוא
מוגש בלשון פשוטה ומובנת לילדים.

לכיתות הגבוהות

חוברת המכילה מידע על ספרי תורה על עטוריהם, קישוטי-
הם, על דרך השימוש בהם בשבתות ובמועדים בבית כנסת,
על דרך הכבוד שנוהגים בהם מימות עולם וללא הבדלי עדות
מקומות וזמנים. ראויה חוברת זו מאד להימצא בספריות
בתי הספר הממלכתיים והממלכתצם דתיים כאחד לרכישת
הידע הזה.

סיפור של אחד ממחנות הקיץ של תנועת "המחנות העולים"
ב-1933, אך עיקרו של הסיפור טיול שערכו המדריכים עם
תום המחנה לחרמון ולדמשק.
הקורא הצעיר יתוודע אל הווי תנועות הנוער בתקופת
פריחתה, וילמד דרך-אגב על אתרים גיאוגרפיים והיסטוריים
בארץ.

הסיעפור אותנטי ולכן אמינותו גבוהה. 23 צילומים בספר
והם גורם גרוי נוסף לקורא בו.

זהו סיפורה של קבוצת ילדים וילדות, ניצולי השואה, המת-
קבצים בפנימייה באחת מערי אירופה, ומגיעים בסופו של
דבר לא"י. לבטיהם הנפשיים, קשיי ההסתגלות לחיים ללא
משפחה לאחר השואה, לבטי ההיקלטות במקוה ישראל,
עד צאתם למושב ספר, להגשמה נוגעים ללב. עם כל זאת
יכול הספר לשמש רק כעדות "היסטורית" או "תעודתית"
שעה שנושא השואה נלמד בכיתה — יומרותיו הספרותיות
אינן מוצדקות.

ספר התורה, כתב: ד"ר
אישטאל, איורים: הוצאת
מוזיאון ישראל, אגף הנור-
עה, 1978, 55 עמ', לא
מנוקד.

הלכנו לחרמון והגענו
לדמשק, כתב: רפי טוהן,
הוצאת הקיבוץ המאוחד,
השל"ט, 64 עמ'.

פנימיית הניצולים, כת-
בה: שושנה שילוני, הוצאת
יורעאל, 1979, 192
עמ'.

15. הראל דוד (סיפר ואייר), **הצבעים של ירון**, חרוזים : לאה נאור, הוצאת כתר לי, 1979, 20 עמ', מנוקד.
16. ויגרט מזל, **הלב הפועם**, איורים : חנה לרנר, הוצאת מסדה, 1979, 71 עמ', מנוקד.
17. זרחי נורית, **אלף מרכבות**, איורים : רות צרפתי, הוצאת ספרית הפועלים, 1979, 72 עמ', מנוקד.
18. חנני יוסף, **אחד נגד כולם**, איורים : אנדרי גרוסו, הוצאת אור עם, 1979, 96 עמ'.
19. טהר-לב יורם, (סיפר ואייר), **הזודה שלי מרחוב הנביאים**, הוצאת עם עובד, 1979, 24 עמ', מנוקד.
20. יובל שושנה, **חלומות**, איורים : זיניה שור, הוצאת כתר, 1979, 21 עמ', מנוקד.
21. כץ אבנר, (סיפר ואייר), **הכייס הקטן**, העלה על הכתב : אהרן שמי, הוצאת עם עובד, 1979, 24 עמ', מנוקד.
22. לוי משה, **מבצע החבית המעופפת**, הוצאת הדר, 1979, 72 עמ'.
23. לינדרגרן אסטריד, נימן אינגריד, **בילבי בלילה מצחיקולה**, תרגמה : תמר שלמון, הוצאת עם עובד, 1979, 24 עמ'.
24. לינדרגרן אסטריד, נימן אינגריד, **בילבי הילדה הכי חזקה בעולם**, תרגמה : תמר שלמון, הוצאת עם עובד, 1979, 24 עמ'.
25. מורג אורה, **תמר כץ ילד מוזמלץ**, עיצוב ואיורים : ז'אק פרנסס, הוצאת 11 פרפרים צהובים, 1979, 49 עמ', מנוקד.
26. נסביט אדית, **הקמיע**, הוצאת זמורה, ביתן, מודן, 1979, 248 עמ', מנוקד.
27. סואל אנה, **הקסם השחור**, תרגום מאנגלית : דניאלה שליט, הוצאת זמורה, ביתן, מודן, 209 עמ', מנוקד.
28. נח רוטרי, **אנחנו אוהבים חיות**, איורים : טוביה קורץ, צילומים : עמיקם שוב, הוצאת עם עובד, 1979, 22 עמ', מנוקד.
29. שבתאי חיים, **מי ימלוך על השבוע**, איורים : ויטי רוזנצוויג, 1979, 27 עמ', מנוקד.
30. שביט יעקב, **ספר אוריה**, איירה : מיקי בן כנען, הוצאת מסדה, 1979, 41 עמ', מנוקד.
31. שילוני שושנה, **פנימיית הניצולים**, הוצאת ירעאל, 1979, 191 עמ'.
32. תמוז בנימין, **המלך ישן ארבע פעמים ביום**, איורים : דני קרמן, הוצאת עם עובד, 1978, 92 עמ'.

נתקבלו במערכת

1. אור אביעם, **מה אני רואה ? החשמל**, איורים : ליאורה קולטון, סדרה להכרת יסודות המדע והסביבה, עורך הסדרה : יאיר ברק, הוצאת מסדה, 27 עמ', מנוקד.
2. אוהרה מרי, **ידידתי פליקה**, תרגום מאנגלית : אבירמה גולן, הוצאת זמיר, ביתן, מודן, 272 עמ', מנוקד.
3. אלון יפתח (עלילה ואיור), עיטור מילולי : אורי אורלב, **המבול השחור**, הוצאת מסדה, 1979, 35 עמ', מנוקד.
4. אלון יפתח (עלילה ואיור), עיטור מילולי : אורי אורלב, **מעשה במנוח שהפעיל את המוח**, הוצאת מסדה, 1979, 35 עמ', מנוקד.
5. אלמוג רות, **נפי נסיך הקנרפים**, הוצאת עם עובד, איורים : ווגרה אריאל, 1979, 23 עמ', מנוקד.
6. בורלא עודד, (סיפר ואייר), **אבא אמא ואני**, הוצאת עם עובד, 1979, 26 עמ', מנוקד.
7. בר-כנען עוזי, **הפילה תותי**, איורים : מיקי בן כנען, הוצאת כתר, 1979, 20 עמ', מנוקד.
8. ברגמן תמר, **בשבת בבקר**, איורים : ליקה טוב, הוצאת כתר לי, 1979, 20 עמ', מנוקד.
9. גונן רבקה, **חבורת חץ ; חוקרים צעירים מחפשים את העבר**, איורים : אורי גונן, צילומים : מנוחה ברפמן, הוצאת מסדה, 1979, 109 עמ', מנוקד.
10. גל בני, **ארץ תאני וענבי**, איורים : דני קרמן, הוצאת רום, 1979, 25 עמ', מנוקד.
11. גרעין מיכאל, **שחק סיפור**, איורים : נורית יובל, הוצאת כתר, 1978, 96 עמ', מנוקד.
12. גרבו דיויס, **תיבת נוח**, תרגום מגרמנית : בצלאל וכסלר, הוצאת מסדה, 1979, 33 עמ', מנוקד.
13. הנטר נורמן, **הדיסקוטק המלכותי**, הוצאת זמורה, ביתן, מודן, 1979, 94 עמ', מנוקד.
14. העליון יעל. **מה אני רואה ? מכבי האש**, אייר : מישל קישקה, סדרה להכרת יסודות המדע והסביבה, עורך הסדרה : יאיר ברק, הוצאת מסדה, 1979, 28 עמ', מנוקד.

אסתר טרסי גיא — סופרת, מבקרת, מרצה לספרות ילדים ונוער.
 שושנה חסון — ספרנית, קרן בית הנשיא.
 אוריאל אופק — סופר, משורר וחוקר ספרות ילדים.
 מרים קצבור — מפקחת לציון, משרד החינוך והתרבות.
 אלכס זהבי — מבקר ספרות, עלית הנוער.
 אורי בלום — מפקח על בתי ספר, עורך "אורים למורים", מרצה בסמינר.
 מרים ברוך — מרצה לספרות ילדים, האוניברסיטה העברית.
 אריה בן יוסף — ספרית אוניברסיטה בר אילן.
 רחל רחמילביץ — מורה, ספרנית.
 גרשון ברגסון — חוקר ספרות ילדים, עורך, משרד החינוך.
 מרים רות — סופרת, מבקרת ספרות.
 שולמית רוזינר — מורה בקיבוץ פלמחים.

ה ת ו כ ן

3	רחל ינאית בן צבי ז"ל
4	לזכרה של רחל ינאית בן צבי — אסתר טרסי גיא
7	במחיצתה של רחל ינאית בן צבי — שושנה חסון
	עיון ומחקר
9	בעקבות הרעים ובמעגלי סתרים הביתה — אוריאל אופק
16	התנ"ך הסוריאליסטי — מרים קצבורג
	ספרות לגדולים על ספרות ילדים
18	ספרות-הילדים העברית — ההתחלה — אלכס זהבי
21	קריאה וחיים — אורי בלום
	דמויות
	שירים של פיוס ורוגע, על יצירתה הספרותית של רבקה אליצור —
25	מרים ברוך
29	רבקה אליצור ז"ל — רחל פרג
31	שירי אמת ויופי של ברכה סמילנסקי — אריה בן יוסף
	מיתודה
34	חידון ספרים לעידוד הקריאה — רחל רחמילביץ
	ביקורת
37	במבט ראשון: 1. "עוף החול"; 2. "הפילה תותי"; 3. "בשבת בבוקר"; 4. ספרית קשב "מסדה" — ג"ב
41	לכל אחד החלום שלו — מרים רות
43	אהבת נעורים — שולמית רוזינר
	ממדף הספרים
46	סקירת ספרים לכיתות נמוכות, בינוניות וגבוהות
50	נתקבלו במערכת

November 1979, Vol. VI, No. 2 (22)

18 King David St.

ISSN 0334-276X

Jerusalem, Israel

Editor; G. BERGSON

CONTENTS

The Late Rachel Yanait Ben Zvi		3
In Memory of Rachel Yanait Ben Zvie	Esther Tarasi Guy	4
Life with Rachel Yanait Ben Zvie	Shoshanah Hasson	7
<i>Study and Research</i>		
The Way Home — The Children's Books of Yemima Avidar	Uriel Ofek	9
Surrealistic Illustrations of the Bible	Miriam Katzburg	16
<i>Literature about Children's Books</i>		
The Hebrew Children's Literature — The Beginnings	Alex Zahavi	18
Reading and Life	Uri Blum	21
<i>Personalities</i>		
Poems of Pease and Tranquillity	Miriam Baruch	25
In Memory of Rif'kah Elitsur	Rachel Perege	29
Poems of Truts and Beauty of Bracha Smilanski	Arieh Ben Yosef	31
<i>Methodology</i>		
Library Quiz to Encourage Reading	Rachel Rachmilewiz	34
<i>Reviews</i>		
<i>At First View</i>		37
1. Fniocuisx.		
2. The Elephant Tuti.		
3. Saturday Morning.		
4. "Listening" Library "Massada"	Gershon Bergson	39
Every Men and his Dream	Miriam Rot	41
Adolescent Love	Shulamit Roziner	43
<i>From the Bookshelf</i>		
An Annotated List for the Middle and Upper Grades		46
Books Received		50